

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 5

Årgång 71

2016

Skansenresenärer från Lidköping, Skövde, Väring och Tidån på väg till Stockholm med Ahléns Buss i Lidköping.

Foto Odd Sandberg

Många från hela världen besökte Skansen

Sidan 5

Profilen - Hans Hellman byggnadsvårdare

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 22

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 71
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2016 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden - Hanna Eklöf	4
Många från hela världen besökte Skansen.....	5
Vad vet du om Västergötland	7
Tångamässan visade bredden.....	8
Min pappa landsfiskalen	10
Helt naturligt - Lidköpings hängande trädgårdar	12
Ansgar vandrade via Västergötland?	13
Västgötabygden väckte barndomsminnen	13
Om tre kvarnar i Häggån	14
Skoltöser från 30-talet berättade	15
Profilen - Hans Hellman	16
Arkivfynd i Södra Kedum	18
Fortsättning på trädgårdsresan	20
Modeller av verkligheten	21
Hänt på bögda - Trevattna. Lilla Edet, Skövde, Vänersnäs, Ljungsarp, Skepplanda, Öttum. Kin- nekulle, Götlunda, Sventorp, Rävlanda, Fågelås, Bredared och Vånga	22
Läsvärt i korthet	31
Rätt rad och vinnare	31
Lite traktorhistoria 1905 - 2016	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.

Utgivningstider är 23-26 februari, 26-29 april, 28- 30 juni, 29-31 augusti, 27-30 oktober, 24-27 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex Västgötabygden per år.

I det här numret är vi 25 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Ordförande har ordet

Hej igen!

Långt innan ni läser det här funderade jag på innehållet i det här numret! Kan inte låta bli att tänka på hur snabbt tiden flyger fram och på något sätt ställs årstiden lite upp och ner. Det känns som augusti och september bytt plats rent klimatmässigt, men färgskiftningarna i naturen håller i alla fall stilen som vanligt!

Firandet av hembygdsrörelsens 100 år är avklarat både på Skansen och i Tånga, Vårgårda. I VHF har vi inte haft någon rejäl summering av någotdera evenemanget så några direkta fakta finns inte att ge så här långt. Men några personliga funderingar vill jag ändå nämna. I förra numret var jag ganska kritisk till hur vi uppfattade planeringsarbetet för Skansenevenemanget. Därför är det roligt att konstatera att det blev bra! Det som utspelade sig på Skansen har det enbart varit positiva signaler om! Det var fler besökare än normalt, drygt 11000 har nämnts. Vid Främmestad kvarn noterades speciellt att det var besökare från 29 nationer uppe vid kvarnen. Det kan med säkerhet ha varit fler som passerade men som inte gjorde sig besväret att "kneta" upp för den lite steniga och ojämna stigen! Hur mycket extra vi väckte allmänhetens intresse för hembygdsrörelsen är ytterst svårt att få grepp om.

Tångamässan var också mycket lyckad. Visst blev det inslag som inte riktigt blev vad vi räknade med, men i det stora hela är vi i arrangörsledet belåtna. VHF var ju en av arrangörerna och jag vill i den här spalten tacka för alla insatser som utfördes och gjorde evenemanget möjligt. Inbjudna som deltog i seminarierna och Speakers Corner, liksom alla som bidrog med monstrar som visade vilken otrolig mångfald den ideella rörelsen har för att hålla kulturarvet levande. Inte minst ett stort tack för det praktiska arbetet som föreningarna i Vårgårda utförde och hjälpsamheten från Patrik och gänget på Tångahallen.

Jan-Olof Berglund

Ett stort tack för det praktiska arbetet som föreningarna i Vårgårda utförde och hjälpsamheten från Patrik och gänget på Tångahallen.

Från riks och kansliet i Stockholm, (försöker att inte säga SHF. Hoppas att alla är klara med att SHF är vi, förbund, föreningar och medlemmar tillsammans), hoppas jag att alla tagit del av att hemsidan övergått till att förvaltas av ett externt IT-företag. Förbunden kommer också att på sikt överta Bygdebåndkontakterna. Under hösten fortsätter visionsarbete, arbetet med motionsbesluten från stämman likaså med mera, med mera. Ett större arbete som Micke Lehorst utför, ett kulturmiljöprogram med sikte på verksamheten fram till 2020, håller på att färdigställas och ska under hösten förankras i organisationen. Det innehåller aktiviteter där både kansliet, regionala förbund och lokalföreningar förväntas bidra med erfarenhet och kunskap.

Det var lite kort om både vad som passerat och lite om vad som är att vänta!

Sköt om er i höst och se till att ni syns, både med reflexer, friska batterier i lampan och framför allt, visa er verksamhet!

Jan-Olof Berglund

Förbundsordförande

Tankar i tiden ...

Hur kan ett museum vara intressant? Vi inom museibranschen brottas med frågan. Och det är en evig fråga. Det går inte att luta sig tillbaka och tro att ärendet är avslutat, problemet löst, allt fixat och klart. Man kan i bästa fall njuta i några månader av en utställning, en programpunkt, en utgrävning eller ett projekt som väcker intresse, engagerar, berör, vidgar förståelsen och helst också lockar nya besökare.

Sedan är man tillbaka igen, till den eviga frågan - vad gör vi nu? Hur fortsätter vi att vara intressanta, angelägna och viktiga?

Jag har arbetat med konst och kultur inom museer och kulturinstitutioner sedan 1993. Jag har hängt konst i landsingsägda lokaler, arrangerat otaliga konstutställningar, arbetat i skaparverkstäder med hundratals barn, startat upp feministiska projekt och byggt utställningar om allt från Carl Larsson och medeltida matematiska böcker till tändstickstavlor och Eddie Meduza.

Vad har jag då lärt mig? Att frågan är evig och svår. Men kanske ändå något – att publiken, besökaren, den som upplever, inte går att lura. Det som görs med armbågen blir inte intressant. Konstutställningar vars syfte är mest ekonomiskt, att kränga tavlor, lockar inte fram barnens kreativitet och berättarlusta. Utställningar som ser ut som utställningar, projekt som görs för rapportens skull, för andra i branschen att imponeras av, blir inte engagerande och viktiga.

Hanna Eklöf

Museichef Västergötlands museum i Skara

När det blir riktigt bra känns det i luften. Hos producenten finns fjärlarna i magen, konstnären har blottlagt något i sitt inre, utställningsbygget kräver ställningstaganden, en brottning med innehåll, texter och val av föremål. När det finns en nerv och en spänning, när man känner att det här är på liv och död, då blir det intressant, då når man fram.

Vissa ämnen är dessutom särskilt tacksamma. Särskilt de oväntade och kanske lite farliga och provocerande. Det krävs kanske ett risktagande för att det verkligen ska beröra och engagera. Den utställning som jag är mest stolt över att ha producerat är den om Errol Norstedt, mer känd som Eddie Meduza. Den hade det mesta man kan önska - en gripande livsberättelse som också handlade om något mer än Eddie. Den berättade om de osedda barnen, de som efter en barndom med social misär, misshandel och alkoholism, kämpade att bli bekräftade och godkända. Utställningen om Eddie drog en

ny och ung publik till museet och den ruskade om fördomar och berörde. Det var på liv och död.

Kanske är det receptet för ett museum som är viktigt, angeläget och intressant? En stark och lokalt förankrad berättelse, en producent med pirr i magen, stora känslor och ett oväntat och modigt ämnesval?

Hanna Eklöf

Utflyktsmål

Västergötlands museum i Skara är ett trevligt utflyktsmål för både privatpersoner och föreningar. På museers hemsida kan du kolla om olika aktiviteter och utställningar.

Många från hela världen besökte Skansen vid vårt 100-årsjubileum

På skoltrappan. Skolfröken Marita Bornefalk, skolbarnen Alma och Klara Riby från Stockholm och Marta som egentligen skulle vara i Hallands hus men anslöt sig till oss.

Fint besök. Lärarinnan Marita Bornefalk från Fristad får besök av knallen Inge Pettersson från Ljushult.

Vår buss glider lugnt fram på E 20 mot Stockholm. Chauffören Karl-Erik från bussbolaget i Främmestad var med redan år 1984 och körde förväntansfulla västgötar till firandet av Hembygdens år på Skansen. I bussen finns nu ett 15-tal personer från Främmestad och lika många från Västergötlands Hembygdsförbund, som ska presentera landskapet under Hembygdens Helg på Skansen lördagen den 27 och söndagen den 28 augusti. Främmestad har en väderkvarn på Skansen, och vidare finns där Väla skola från Väla nära Lidköping, Hornborgastugan och Seglora kyrka. I kyrkan är det bröllop, och i Hornborgastugan visar silversmeder sitt hantverk. Alltså hade vi kvarnen och skolan kvar för våra aktiviteter.

Främmestads kvarn

Vad gjorde vi då på Hembygden Helg? Tage Brolin och Lennart Andersson berättade om Främmestads kvarn, som är en holkkvarn med ett timrat kvarnhus, där kvarnstenarna ligger. Ovanpå det finns ett högt och smalt hjulhus med väderkvarnsvingar. Sådana kvarnar förekom mest omkring Väneren och norra Västergöt-

land, men de är också kända från kontinenten. Kvarnen dateras till 1750 men är ombyggd i början av 1800-talet och kommer från Gamlegården i Främmestad. Även nutida ägare till Gamlegården fanns med på Skansen.

Väla skola

Väla skola från 1840-talet bemannades av tre lärarinnor från Fristad, Marita Bornefalk, Birgit Gustafsson och Ann-Britt Boman. Birgits barnbarn Alma och Klara visade snörlekar och ”potade”kula utanför skolan. Torwald Åberg från Lovene berättade om Väla skolas historia, och Lars-Erik Kullenwall från Gudhem kåserade på västgötska.

Vi hade planerat ett program med gammaldags lektioner omväxlande med information om skolan och kåseri på västgötdialekt, men vi förstod snart att vi måste anpassa oss till verkligheten. Det välldes in utländska turister i skolan, och vi fick agera och berätta mest på engelska och tyska. Ett 25-tal olika länder var representerade. Men vi kunde också hålla lektioner ibland med ”Din klara sol...” på orgel och temat ”Brödets saga” med våra besökare som ”skolbarn”. Det blev också en

Kanske i mammas skolbänk. Mannen i skolbänken bor i Botkyrka men hans mor och syskon har gått i Väla skola.

svensklekton med sånglekar och läsning ur Sörgården om hur far kör till kvarnen och mor bakar. Våra sydeuropeiska besökare var mycket intresserade av den stora kaminen med vedkorgen och av ”dumstruten” som stod på katedern. Den kände de väl igen. Det skolbarn som uppförde sig illa fick stå i skamvrån på ett ben med struten på huvudet. Det blev många glada foton! Våra yngre besökare fick skriva på griffeltavlor och sudda ut med hartassar eller skriva med bläckpenna.

Knallen Inge Pettersson från Ljushult vandrade omkring med sin fessing, knallesäcken, och delade ut Västgötabygden och berättade om knallarna. Han hade aldrig blivit så fotograferad förut och ett barn undrade om han var tomte. Han hade ju både skägg och säck på ryggen!

Vi hade tipspromenad om Västergötland och med frågor om västgötsk dialekt.

Vad fanns i övrigt på Skansen?

De andra hembygdsförbunden i Sverige hade också sina aktiviteter. Blekinge visade linberedning vid Kyrkhultsstugan, Bohuslän hade temat sill, sten och stickning och vid Morastugan visade ungdomar från Våmhus i Dalarna korgmakeri och hårbete. Dessa hantverk finns som elevens val i deras skola. Gotland visade lambgift och bollspelet pärk, Hälsingland visade knyppling vid Delsbogården och Västmanland visade spiksmide vid Bergsmansgården. Halland hade gjort en stor handmålad bonad som visade alla hembygdsföreningarna där, Norrbotten visade spånhyvling och läggning av spån och Medelpad och Ångermanland visade livet i skogsbygden och bjöd på surströmming. Bygdespel, brödbak och folkmusik var inslag från andra landskap, och hela Sverige var representerat.

Jenny Elisabeth Gustafsson och Pers Nils Johansson spelade på Bollnästorget folkmusik från Västergötland och berättade om urmakaren och spelmannen Carl Johan Andersson från Fristad.

Västgötaspelmän. Pers Nils Johansson och Jenny Elisabeth Gustafsson spelade på Bollnästorget.

Fest på Galejan

På lördagkvällen var det stor fest på Galejan på Skansen med tal, prisutdelning, underhållning, mat och dryck samt dans på dansbanan. Tal hölls av Skansens chef John Brattmyr, ordföranden i Sveriges Hembygdsförbund Birger Svahnström och prins Carl Philip. Alla framhöll hembygdsrörelsens stora betydelse och gratulationer hade också kommit in från bland annat Statens Kulturråd. Prinsessan Sofia delade sedan ut utmärkelser till Årets Hembygdsförening, som visade sig vara tre föreningar. Det var Snöstorp i Halland, Bureå i Västerbotten och Fagersta-Västanfors i Västmanland. I motiveringarna framhölls nytänkande och olika vägar att nå ut med sitt budskap. Stockholms spelmanslag spelade folkmusik och musik framfördes också av Trio Törn. Så blev det dansuppvisning av Harlem Hotshots med danser från 1920- och 1930-talet såsom charleston och lindy hop och därefter servering. Vi minglade och knöt nya kontakter med hembygdsfolk från hela Sverige. Evenemanget gynnades av vackert sensommarväder. Generalsekreteraren i Sveriges Hembygdsförbund Jan Nordvall var mycket nöjd och uppskattade deltagarantalet på lördagen till 11.000.

Hembygdsrörelsen i Sverige omfattar 2.050 föreningar med 450.000 medlemmar och är en av våra största folkrörelser.

Ann-Britt Boman

Tänkvärt

Det är konstigt -
men dom som har anledning att skryta
behöver det inte.

Vad vet du om Västergötland?

De som besökte oss på Hembygdens Helg på Skansen sista helgen i augusti eller Tångamässan i Vårgårda den 17-18 september kunde kolla sina kunskaper om Västergötland. Nu kan du kolla dina kunskaper. Tyvärr kan du inte skicka in svaret och vinna något pris, men du kan ju kolla ändå. Rätt svar finns på sidan 30 och där kan du också se vilka som vann på Skansen och på Tånga.

1. Skara stift är mycket gammalt. År 2014 firades ett jubileum. Vad firade man?
1. 1500 år, X. 1000 år, 2. 500 år.
2. Västergötlands enda hamn mot väster under medeltiden var
1. Göteborg, X. Kungälv, 2. Lödöse.
3. I Varnhems klosterkyrka är en känd regent från medeltiden begravd. Vem?
1. Olof Skötkonung, X. Birger Jarl, 2. Magnus Ladulås
4. Borås har i sitt vapen två ullsaxar. Det beror på att i området fanns det många
1. Smeder, X. Vävare, 2. Knallar.
5. På Läckö slott ges i sommar en opera baserad på Carl Jonas Love Almqvists bok "Det går an" från 1839 om glasmästartottern Sara Widebeck från Lidköping och sergeanten Albert. Vad var det som gick an?
1. Att alla kvinnor kunde bli myndiga X. Att kvinnor kunde utbilda sig vid universiteten, 2. Att en kvinna och en man kunde leva tillsammans utan att vara gifta.
6. Här på Skansen finns en väderkvarn från Främmestad. Långt in i våra dagar förekom där en sed att barn och ungdom klädde ut sig och gick runt i gårdarna vid Lucia. De kallades
1. lussegubbar, X. lussetroll, 2. lussekatter.
7. Sveriges första mekaniska bomullsväveri grundades år 1834 i Rydboholm söder om Borås och räknas som en av de första industrierna i Borås. En av grundarna hette
1. Sven Eriksson, X. Jonas Alströmer, 2. Algot Johansson
8. Västergötlands landskapsblomma heter
1. Prästkrage, X. Ljung, 2. Blåklint.
9. Vad är en Lärarinnekar?
1. Badkar i lärarbostaden, X. Klädesplagg för lärarinnan, 2. En man som gift sig med lärarinnan.
10. I västgötadialekten finns många annorlunda ord. Vilket djur lockade min far på när han sa: "Horsera, horsera kom!"
1. Kor, X. Hundar, 2. Hästar.
11. Västgöta-Bengtsson var lärare i Skövde. Den västgötska dialekten var ett stort intresse för honom hela livet. I mitten av 1900-talet gjorde han otaliga inspelningar hos gamla människor. Hur många dialekter finns det i Västergötland enligt Bengtsson?
1. Cirka 200, X. Cirka 400. 2. Cirka 600.
12. Om man är sketordsfuller är man
1. Onykter, X. Lortig, 2. Retsam.

Va gär skollärarn?

Min far va skollärare i ena socken på Falbögdä sum heter Ullene. Han hade barna i storskoern, di sum geck i trean te sexan. I småskoern geck ettera å tvåera för fröken Jonsson. Pajkaslöjd fanns dä inga men tösaslöjd va dä på tisdä å torsda ättermedda. Dä va mi mor sum hade hann um den. Den vanlie skoern sluta tie i två å tösaslöjden va mella halv tre å fyra. Vi åt medda klocka

två å då bruka far deska ättersum mor sulle ha lektion. En da va Lennart i Lantbogårn å lekte mä mä. Vi feck ett ärane in i köket, å när Lennart feck se va sum försegeck där utbrast han: Va i all sin dar går skollärarn? Att en kar deska, dä hade han allri sett. På den tia va dä fruntimmergöra.

Håkansson

Tångamässan visade bredden på

Birger Svanström, Sveriges Hembygdsförbunds ordförande invigningstalade.

Biskop Åke Bonnier tackar Gud för att han fick bli västgöte.

Som en del i Sveriges hembygdsförbunds hundraårsjubileum arrangerade hembygdsförbunden i Väst-sverige en mäsja i Tångahallen Vårgårda. NAV - Nätverket Industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst, Västarvet, Västragötalandsregionen och Idrottshistoriska Sällskapet var också med som arrangörer.

Cirka 125 utställare fanns på plats och man blev imponerad när man gick omkring och tittade och lyssnade. Här fanns en lång rad lokala hembygdsföreningar, Hembygdsförbunden i Västergötland, Göteborg, Bohuslän och Dalsland. Sveriges Hembygdsförbund, Studieförbundet Vuxenskolan och ett antal av NAV:s medlemsmuseer. Svenska Kyrkan, Naturskyddsföreningar, Släktforskarna och lokala matproducenter är bara en del av utställarna.

Intressant avkoppling

Att få sätta sig ner en stund och lyssna på någon intressant person var en fin avkoppling när man gått runt och kollat i montrarna. Det fanns två alternativ att välja på. I den gamla matsalen kunde man på lördagen lyssna på några lite längre föredrag och i själva utställningshallen fanns ett Speakers Corner där man kunde lyssna till kortare anförande med en ny talare i stort sett varje halvtimme.

Olika infallsvinklar

Först ut i den gamla matsalen var en grupp syrianer som bjöd på en berättarföreställning. Det handlade om syriska folksagor, humor och spänning framförda på det syriska tungomålet. Arrangörerna hade hoppats på att något västgotapar skulle vilja vigas på Tångamässan med biskop Åke Bonnier som officiant. Men enligt biskopen var det ingen som friat, så någon vigsel blev det inte. Men det blev ett vigselstämning där publiken fick ana hur ett samtal går till med Svenska Kyrkans vigselordning som grund. Mycket allvar och mycket humor

fanns med i biskopens framställning. Lördagens sista föredrag stod professor Dick Harrison för. Matsalen var fylld till absolut sista plats. "Folk i rörelse – immigration och emigration genom tiderna" var temat. Han började med att berätta att invandrare är ingen ny-modighet, det fanns redan på Vikingatiden. När man läser i historieböckerna om vad som hände i vårt land i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet då handlar det om emigrationen till Amerika. Men tack vare att han lyssnat på sina föräldrars berättelse om gamla släktingar hade han kommit på att ungefär samtidigt skedde industrialiseringen i Sverige. Den kunskapen som då krävdes fanns inte i vårt land. Det blev en arbetskraftsinvandring av både chefer och arbetare och så gav Harrison en rad olika exempel på företag och orter.

När mässan stängt på lördagen fanns ett kvällsprogram i Gamla matsalen med grillbuffé. Alingsås folkdansgille dansade. Naturfotografen Tore Hagman, Vårgårda visade och föreläste till sina naturbilder.

Söndagens första föreläsare var arkeologen Maria Wretemark. Hon berättade om utgrävningarna i Varnhem. Numera vill arkeologerna gärna att folk kommer och tittar när man håller på och gräver. Förr fick man bara titta från andra sidan staketet nu är man på pratavstånd. De fynd Maria och hennes kolleger gjort under senare år har gett vår historia ännu mer innehåll. Sist i raden var Annica Karlsson Bergdal som berättade om sitt arbete med boken och utställningen "Hembygd någonstans i Sverige". Marianne Lindh, Svältornas Fornminnesförening, var värdinna vid föreläsningarna.

den lokala hembygdsrörelsen

Skönheter från Odensåker. Ur hembygdsföreningens klädförråd hade damerna lånat vackra klänningar.

Speakers Corner

Först på plats i Speakers Corner var själva invigningsceremonin. Den började med durspel av Lars Persgren. Jan-Olof Berglund, ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund, Ingvar Axelsson, ordförande i NAV och Ingrid Kennborn, ordförande i Bohusläns Hembygdsförbund, hälsade mässbesökare och utställare välkomna och så sköts det salut från den riktiga kanonen på Tånga hed.

Birger Svanström, ordförande i Sveriges Hembygdsförbund uttryckte sin glädje över att få vara med i Vårgårda och ge en hälsning. Han berättade bland annat att Sveriges Hembygdsförbund är den folkrörelse som ökar mest. Man har 2 050 föreningar med nästan en halv million medlemmar.

Sedan följde en lång rad intressanta anförande. Björn Ohlén från Västarvet berättade om Prisma, Västra Götalands gemensamma digitala plattform för tiden 1850 till idag. Sten Björkman NAV berättade om Hjulets historia, Rolf Lundin presenterade Westgöta Ryttare och soldater. Karin Lundberg, byggantikvarie på Västarvet berättade om hembygdsgårdar och byggnadsvård. Göta Artilleriavdelning i Göteborg presenterade Göta Artilleriregemente från 1800 tills det lades ned och om övningarna på Tånga hed. Textilutställning i hembygdsgården var temat på konservator Lotti Benjaminssons från Västarvet anförande. Laga gott med ogräs från natur och trädgård gav Ingrid Kennborn från Bohusläns Hembygdsförbund tips om, Anders M Nilsson, Västarvet, talade om Landskapskonventionen. SAAB:s bilmuseum i Trollhättan presenterades av Peter Bäckström. Lördagen avslutades av Alingsås folkdansgille. På söndagen återkom Rolf Lundin med Westgöta ryttare och soldater, Cia Säll talade om Sweguide

Claes Astin lyssnar andäktigt på när Jan-Olof Berglund läser upp motiveringen till att han blir ett Västgötalejon.

och idrottshistoria i Västergötland belystes av Roland Gustafsson Westgöta Idrottshistoriska Sällskap. Slöjd och Byggnadsvård på Nääs presenterades av Ulrika Lindh, byggantikvarie Västarvet, Liveteater med ungdomar från Lugnås kvarnstensgruva presenterades av Innovatum, ett projekt i Kompetensväxling från i somras. Vad betyder och innebär NAV och Arbetsam? var nästa tema. Alingsås manskör intog scenen och bjöd på verklig skönsång.

Så var det dags för utdelning av utmärkelsen Västergötlands Lejon, Utmärkelsen gick till Claes Astin, Tibro. – Claes Astins starka engagemang för landsbygden, den västgötska dialekten och för den goda mångfalden är det en utomordentligt stor glädje att få lämna över Västergötlands Hembygdsförbunds finaste utmärkelse, det gyllene Västgötalejonet, till Claes Astin, Tibro, sa Jan-Olof Berglund ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund.

I sitt tacktal uttryckte Astin sin stora glädje över att bli hedrad med Västergötlands Hembygdsförbunds förnämsta utmärkelse. Han berättade om västgötar han mött både som radioman och privatperson och avslutade sitt tacktal med en dikt av Knut Holm från Herrljunga och en av John Lidholm från Falköping.

Avslutningsvis höll Jan-Olof Berglund ett tacktal till alla som på olika sätt medverkat till att Tångamässan gått att genomföra. Programmet avslutades med ytterligare sång av Alingsås manskör. Inga-Lill Hedin från Närunga Hembygdsförening höll koll på talarna i Speakers Corner.

Både besökare och utställare tyckte det var en trevlig helg och hoppades på fortsättning en annan gång.

Leif Brunnegård

Min pappa landsfiskalen

Min pappa Karl-Otto Rehn föddes 8 februari 1900 i Ulricehamn, där farfar var postiljon. Familjen, bestående av föräldrar och tre pojkar, flyttade till Skara 1906. Farfar hade fått en ny tjänst på sträckan Stenstorp – Lidköping/Skara – Timmersdala. De båda äldre bröderna började i Skara läroverk och min pappa fick börja i Seminariets övningsskola. Han var då 6 år. 1909 kom han in i första klassen på läroverket. Året innan hade familjen utökats med en syster.

Det var fattigt i hemmet. Pojkarna hade lägsta terminsavgiften cirka 7,50 kronor/termin.

På hösten 1911 blev farmor sjuk i gulsot och den 12 oktober avled hon lugnt och stilla. Nu var farfar ensam med fyra barn 18, 15, 11 och 3 år gamla. Lillasyster togs omhand av släktingar.

En jungfru anställdes genom en mosters försorg. Hon var mycket duktig och sparsam och lagade pojkarnas kläder. De kunde bo kvar i andra våningen i huset, första våningen hyrdes ut. Pojkarna läste med andra barn, hjälpte dem med läxorna.

Året därpå på våren 1912 drucknade farfar i Melldalsjön. Nu var de fyra barnen 19, 16, 12 och 4 år utan både far och mor.

Den äldste brodern hade tagit studenten och började som elev vid postkontoret i Skara. Mellanpojken fick äta gratis hos en kamrat under de tre år han hade kvar till studenten. Pappa fick matdagar hos olika familjer i Skara. Av bostaden fick de behålla ett rum, där de tre bröderna kunde ha en fast punkt.

År 1915 tog pappa realen och han fick plats i Hova som kontorsskrivare åt kronolänsman Larsson. Vid hösttinget fick han avlägga stämmingsmannaednen. Samtidigt läste han en juridisk kurs för kronolänsmän per korrespondens hos Hermods. Vid den här tiden träffade han sin blivande fru, min mamma. Hon drev en manufakturaffär.

I Hova stannade pappa till 1 januari 1920. Han hade då fått plats som landskanslist på Länsstyrelsen i Mariestad. 1918 hade länsmanstiteln försvunnit och ersatts med landsfiskal. Landsfiskalen tog nu över både kronofogdens och länsmannens uppgifter.

År 1927 fick pappa ett förordnande som tillförordnad landsfiskal i Hasslerörs distrikt. Kortare vikariat följde bland annat i Hova och Karlsborg. 1928 tjänstgjorde han under några månader vid Göteborgs Detektivpolis. Han genomgick då en kurs på signalementskontoret och deltog i spaningar med mera. År 1928 avlade pappa landsfiskalexamen med godkända betyg i civilrätt, straffrätt, processrätt, förvaltningsrätt och finansrätt.

Familjebild 1901. Pontus Rehn med sin familj, Sönerna är från vänster Olle, Nils och Karl-Otto i kolt.

År 1931 sökte och fick han en landsfiskalstjänst i Lerum. Landsfiskal var en kunglig (statlig) tjänsteman, som bland annat fungerade både som åklagare, polischef och utmätningsman.

På den tiden ålåg det landsfiskalen att hålla med kontor och det stod snart klart att mina föräldrar måste bygga ett eget hus, där även landsfiskalskontoret skulle ingå. Det blev ett stort, reveterat och gediget byggt hus i två våningar med landsfiskalskontor i ett rum i första våningen. Inflyttningen skedde 1935. Familjen bestod nu av två barn, storasyster, född 1933, storebror, född 1935. Efter två år 1937 föddes jag och 1943 ytterligare en pojke.

Pappa blev nu chef över Vättle landsfiskalsdistrikt, som då hade 10 000 invånare. Han hade till sin hjälp ett skrivbiträde och fem fjärdingsmän. När han slutade 1964 tjänstgjorde på landsfiskalskontoret förutom han själv, en biträdande landsfiskal och fyra skrivbiträden och 17 poliser. Fjärdingsmanatiteln försvann 1954.

Verksamheten växte och det blev nödvändigt att se sig om efter större lokaler och kontoret flyttade 1944 till Lerums centrum och när kommunens nya förvaltningsbyggnad stod klar 1959 flyttade kontoret in där och fick nya fina ändamålsenliga lokaler.

Några egentliga polisbilar fanns inte i början. Pappa cyklade oftast, han hade en gul "poliscykel". Poliserna åkte oftast taxi.

Vi hade en Chevrolet med registreringsnumret P80. Den var vida känd. Under kriget stod den uppallad i garaget. Chevan byttes mot andra märken men varje gång fick vi behålla det gamla registreringsnumret P80. Det mesta av brottslig natur var inbrott och trafikförseelser. Arbetsbördan ökade i takt med trafiken. En liten minskning blev det i statistiken, när motorvägen genom Lerum blev klar i början av 1960-talet.

Det var alltså mest tjuvnadsbrott som skedde under pappas första år som landsfiskal. Trafikbrotten utgjorde en ganska begränsad del av arbetet.

Antalet stölder ökade markant under de sista åren av pappas tjänstgöring. De många stängda sommarstugorna lockade under vintern många inbrottsjuvar, ungdomsbråk var däremot inte några problem.

I en avskedsintervju 1964 i Elfsborgs läns tidning säger pappa att de flesta brotten begås av utsocknes, några bofasta brottslingar hade vi inte i Lerum. Här skulle det vara fridfullt om vi inte fått hit så många tjuvaktiga göteborgare, menade han.

Hembränning ägnade sig Vätteleborna endast åt i undantagsfall och dansbanebråken var få. Naturligtvis hände det att stormsmockan hängde i luften ibland men för det mesta kunde ordningsmän och poliser avstyra alltför blodiga drabbningar och väldigt få har ställts inför rätta i Alingsås tingsrätt.

Landsfiskalen var luftskyddschef under kriget och civilförsvarschef, som det senare hette. Han var också ansvarig för genomförande av skyddsövningar.

I vår källare i mangelrummet fanns en larmknapp, som pappa skulle kontrollera första måndagen kl 15 i varje månad. Då ljöd först en sju sekunder lång ton över nejden, som följdes av en 14 sekunders paus, sedan ny ton, ny paus och så vidare under två minuter. Efter en längre paus (cirka 90 sekunder) hördes den 30 sekunder långa "faran över"-signalen.

Under kriget var ett av rummen inrett som skyddsrum med extra förstärkningar mot ras. Som polischef var han också med på mönstringar.

Något som pappa tyckte var mycket svårt var vräkningar. Det bodde så kallade tattare i Lerum. Ofta hade de många barn och jag vet att pappa kunde gå och gruva sig i flera dagar för att slippa verkställa vräkningsdomen. Att sätta en hel familj på bar backe var ju fruktansvärt.

Pappa var också borgerlig vigsselförrättare. Vigs-larna skedde oftast i vårt hem. Då hade mamma prytt "Bästa rummet" med vackra blommor och vi barn gillade att tjuvkika och tjuvlyssna igenom en liten springa i skjutdörrarna på de unga tu.

Bland pappas efterlämnade papper finns ett diplom från Statens Högertrafikkommission för god och samhällsnyttig arbetsinsats vid övergången till högertrafik den 3 september 1967.

Stilig karl. Landsfiskal karl-Otto Rehn i sin fina uniform 1934.

I arton år var pappa ordförande i Landsfiskalsföreningen i Älvsborgs län till dess upphörande 1965, då landsfiskalsämbetet upplöstes.

1965 förstatligades den dittills huvudsakligen kommunala polisen i Sverige och några landsfiskaler fanns inte längre. En ny kronofogdemyndighet infördes nu.

I och med utgången av 1964 pensionerades pappa och det var ju lämpligt eftersom han den 8 februari 1965 skulle fylla 65 år. Han hade då varit landsfiskal i Vättele distrikt i nästan 34 år.

För sina insatser blev han redan 1953 riddare av Vasaorden första klassen. Medaljen fick han lösa ut med 150 kr.

Att vara barn till landsfiskalen kunde ha sina sidor. Vi var rätt påpassade. Lerum var inte så stort då och alla kände till varandra.

Efter sin pensionering arbetade han ett period med folkräkning i Lerums kommun och var en kort tid chef på byggnadskontoret. Han avled 1976.

*Anita Borke, Lerum
landsfiskalens dotter*

Hängande trädgårdar i Lidköpings stadsträdgård.

Lidköpings hängande trädgårdar

Redan för 2 500 år sedan räknades Babylons hängande trädgårdar till världens sju underverk. Fortfarande träter experterna om hur detta underverk egentligen såg ut, och än mer om hur man på den tiden fick upp vatten till alla dessa blommor i brinnande sol högt uppe i luften.

Inte har jag hört något om att Lidköpings hängande trädgårdar räknas som underverk, och förmodligen sköts bevattningen rätt enkelt. Något nytt är det förstås inte heller, blomsterhav svävande ovanför marken har funnits i många år i parkerna. Men visst är de vackra, och för oss som växte upp på den tiden då blommor höll sig på jorden i välordnade rabatter känns de fortfarande spännande.

Blommors skönhet

Kanske kan de ses som ett bevis på hur blommornas skönhet stigit i betydelse. Växter har förstås alltid varit viktiga. Snabbt lärde man sig vilka som gick att äta, och så småningom även att vissa växter kunde ha välgörande effekt på olika åkommor. Först gällde det förstas vilda växter, men tidigt lärde vi oss att odla viktiga växter för att säkert ha dem till hands.

Det brukar skrivas om hur munkarna tog in massor av läkeväxter till klosterträdgårdarna varifrån de spreds till allmogen. Men utgrävningar visar att redan vikingarna drog hem inte bara med silver och annat stöldgods utan även med nyttiga växter. Om man ti-

digt odlade blommor för nöjets skull framgår inte i historieböckerna, men säkert gjorde man det.

Många ätbara och medicinskt nyttiga växter är ju samtidigt vackra, men dessutom kan vackra växter få oss att må gott bara vid åsynen. I klosterträdgårdarna handlade det inte bara om nyttigheter, många blommor skulle med sin skönhet även ge andlig vägledning. Jungfru Maria var den som oftast knöts till vackra blommor. En del hade tidigare varit knutna till fruktbarhetsgudinnan Freja.

I hembygdsgårdarnas trädgårdar bevaras många av de gamla trädgårdarnas blommor, liksom nyttiga växter av skilda slag. Kanske kommer hängande trädgårdar likt dem i Lidköpings stadsträdgård så småningom att hamna i hembygdsparken som ett minne av högtflygande blomsterarrangemang i våra parker.

Hans Menzing

Ansgar vandrade via Västergötland?

Badade Ansgar i Stomsjön? frågar Bengt Wadensjö och Mona Lorentzson i en annorlunda hembygdsbok. Den handlar om granskogsöknarna kring Sjötofta och Villastad som en gång var en plats i händelsernas centrum, rik och betydelsefull.

Boken heter I nöd och lust. Livet i södra Kind och västra Västbo – Mo från yngre stenåldern till digerdöden. Guld, kult, svält och krig. Den handlar alltså om den tidsepok som de flesta hembygdsböcker bara snuddar vid, trots att det då hände så mycket som ännu präglar bygden. Förre Karlstad biskopen Bengt Wadensjö och arkeologen Mona Lorentzson utgår förstås från den här bygdens fornminnen och kända släkter i gränslandet mellan Västergötland, Småland och Halland, men mycket i deras analyser kan överföras till andra delar av Västergötland.

Som detta med Ansgar. I allmänhet anses det att han i närheten av Öland råkade ut för sjörövare och tvangs fortsätta till lands mot Birka. Men händelsen kan lika

gärna ha inträffat mellan Bjärehalvön och Falkenbergs-trakten så att Ansgar vandrade norrut via Ätrans dalgång. Det är ju spännande att tänka sig att han i så fall vandrade upp genom Västergötland.

I boken finns en rad sådana spännande tankar. Som att man vid Sjötofta ägnat sig åt vaska fram guld. De många guldfynden består kanske inte av nedsmälta romerska mynt, utan guld hämtad i den västgötska jorden.

Den svältkatastrof som drabbade oss år 536, den så kallade fimbulvintern, får naturligtvis stort utrymme liksom religionsskiftena.

Resultatet har blivit en välskriven bok med många spännande tankar som inte bara är intressant för bygden den beskriver. Mycket kan överföras till andra områden. Boken är dessutom försedd med många informativa bilder.

Hans Menzing

Västgötabygden väckte barndomsminnen

Västgötabygden nummer 3 hade råkat komma på avvägar här hemma, men jag återfann den just. Läste den och gladdes åt det trevliga innehållet. Det är nästan jämt något man fastnar för och som ger igenkänning. Som det där om kyrkrodden på Anten. Inte kände jag till den men trakten är ju mig välbekant. Till exempel från alla besök vid Brobacken och de märkliga formationerna med nålsögat vid Brudsängen och de mäktiga jättegyptorna i den branta östra kanten av Ålandasjön. Gamla minnen från pojktiden dyker upp.

På samma uppslag läser man din trevliga lilla krönika om rakspriten och då kommer man osökt in på egna erfarenheter av frisörer. Jag klipptes mest av farsan, men när han låg i beredskapen fick man gå till "Frälsnings-Arne", som hade sin lilla bod i anslutning till Frälsningsarmén på Torggatan och klippte barn för 75 öre. (Sist betalade jag 320:-). Där förekom varken sprit eller rakning. Tänker också på min käre far, som i pojkkåren (11-12 sådär) var tvålpojck i en rakstuga i Göteborg efter skoldagen.

På tal om min far, Ivar Bergquist, så gjorde jag ytterligare en rolig upptäckt i tidningen. När du beskriver fiskhandeln på Lilla Torget i Alingsås så har du mitt i bild fångat in hans butik i fastigheten N Strömgatan 24. Hans klädbutik, Skrädderi AB Favorit, är affären i mitten. Till vänster låg Holmergrens Elektriska och till höger en herrfrisör. För övrigt var det ju fint att dra sig till minnes fiskhandeln, främst den lilla gumman som de sista åren stod där med sina fingerlösa vantar och säkert frös hemskt. Sedan fanns det ju andra fiskaffärer med, Elon Karlsson på Plangatan och Linds på Drottninggatan, men du sprang väl inte runt och handla vitling precis.

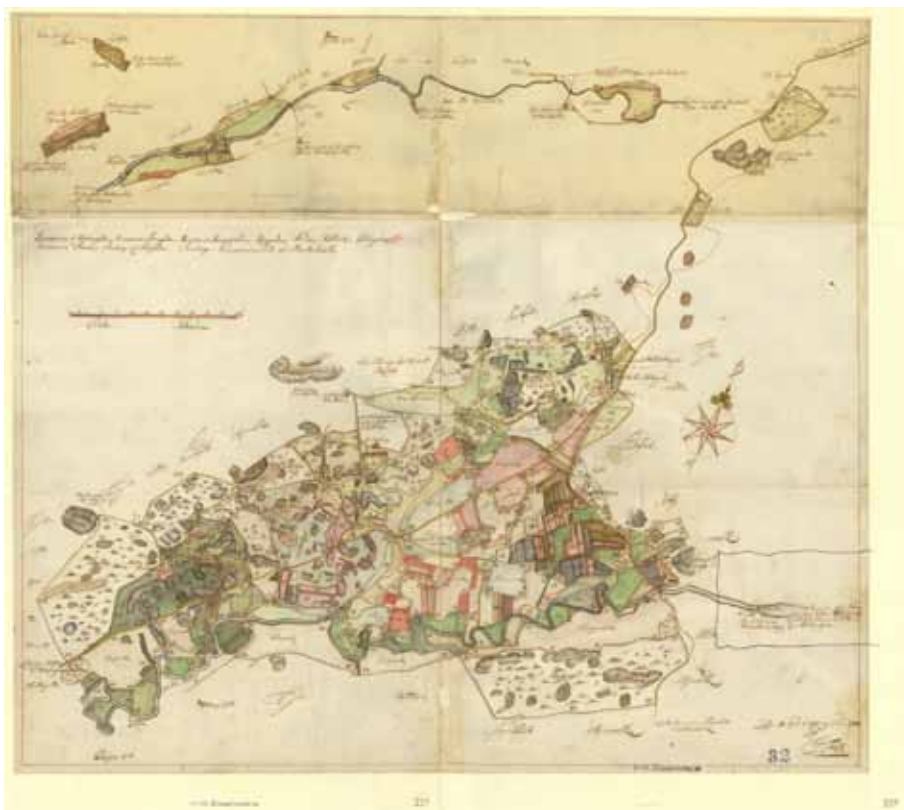
Ja, där ser du vad man kan få för tankar när ditt Västgötablad kommer. Heder och tack!

Hälsningar vännen Leif

Fotnot

Leif Bergqvist växte upp i Alingsås, men bor i Stockholm. Han prenumererar på Västgötabygden och då och då skickar han en hälsning som gläder oss.

Om tre kvarnar i Häggån

Gammal karta. Utsnitt ur karta över Kinnarumma, upprättad av D. Falck 1710-1711. Publicerad efter tillstånd av Lanmäteristyrelsen.

Längs en kilometerlång sträcka av Häggån i Kinnarumma, mellan Årydet Lilla och Storegården, där ån bildar forsar och fall, har i nära trehundra år bedrivits kvarnverksamhet.

Stenastorps kvarn

Enligt 1699 års kvarnkommissions protokoll har på Stenastorps utägor (gränsande till Årydet Stora) funnits en husbehovs skvaltkvarn och en skattlagd såg. Kvarnen kom inte att beskattas eftersom den endast användes till husbehov. Sågen däremot belades med naturränta, eftersom den bidrog till "hemmanets conservation".

Enligt markeringar på en karta från 1710-1711 fanns på platsen "miöhlqvarn, åhlfiske och såg".

Hemmanet Stenastorp köptes av länsman Nils Branting som 1843 fick tillstånd att uppföra en tullkvarn med två par stenar och siktverk. Den ersatte skvaltkvarnen. Tullkvarn innebar att mjölnaren som betalning behöll en del av säden.

Under slutet av 1840-talet köptes Stenastorp av Sven Erikson i "Rydboholmsbolaget". Mjölpare var två generationer Olausson, sist "Mjölnar-Johan" Johan Olausson (1866–1953).

Rydboholmsbolaget skänkte år 1907 Stenastorp till Kinnarumma socken och kvarnverksamheten upphörde. "Mjölnar-Johan" flyttade då till Årydets kvarn, och skötte ända in på 1920-talet även den spånhyvel på separat vattenhjul som fanns på Stenastorps kvarnplats.

Årydets kvarn

1885 uppförde torparen Carl Basilius Johansson (1834–1909) en hjulkvarn för tullmalning på torpet Årydet Lilla. Sonen Karl Fredrik Karlsson (1879–1963) övertog vid faderns död kvarnen, men skötte den endast några år, varefter han anställde en mjölnare, den ovan nämnde Johan Olausson.

1918 sålde Karlsson kvarnen till en jordbrukare från boråstrakten, J. R. Åkerlund, som dock inte fick den förtjänst av kvarndriften som han väntat sig, varför kvarnen åter såldes, till

mjölnaren Axel Lundqvist (1866–1957) från Hössna. Han lät 1926 ersätta vattenhjulet med en vattenturbin. Efter tolv år överlät Lundqvist kvarnen till sonen Nils (1903–1986). Verksamheten upphörde helt först några år före Nils Lundqvists död.

Kvarnen i Årydet hade en jämn tillförsel av brödsäd ända från början, och då Årydet efter 1907 var byns enda tullkvarn ökade kundantalet väsentligt. Efter första världskriget ersattes betalning med tull av kontantbetalning.

1968 köpte Borås stad vattenfallet i Årydet, det vill säga rätten att reglera vattenmängden i Häggån, något som fick till följd av vattenturbinen inte längre kunde användas. Lundqvist slutade då att mala brödsäd och skaffade en elektrisk kvarn och malde i fortsättningen fodersäd åt traktens bönder. Lundqvist hade en stor kundkrets: Fritsla, Skephult, Ljushult, Roasjö, Toarp och Torpa.

På Årydets kvarnplats har även funnits ett enbladigt såg, en ålkista och en benstamp.

Storegårdens kvarn

När kvarnen uppfördes är oklart. Att verksamheten

Ruinen av Stenastorps kvarn på Stenastorps utägor, gränsande till Årydet Stora.

– var byalagsägd och användes gemensamt till husbehov av de tre hemmanen Kampagården, Heden och Riddarebolet. Anledningen till att kvarndriften upphörde kan säkert sättas i samband med konkurrensen med den närbelägna Stenastorps kvarn som ju blev tullkvarn 1843.

En mera bekant anläggning i Häggån nedanför Storegården var det sågverk som inte lades ner förrän på 1940-talet.

*Isabella Josefsson
Kinnarumma*

upphörde någon gång på 1850-talet är troligt; dammfästena lär ha flutit bort då. Kvarnhuset flyttades till gården Lisegärde, där det kallades ”Lillastugan”, rivet på 1980-talet. Kvarnen – sannolikt en svaltkvarn

Källor:

Uppsats i etnologi, 1973

Kinnarummaboken, 1963

Digitaliserade kyrkböcker

Skoltöser från 30-talet berättade

Sommarens sista lördagssamling på museigården i Ornunga handlade om skolan förr och nu. Marita Karlsson samtalade med två skolflickor från 30-talet, Kristina Johansson, uppvuxen i Algutsgärde Ornunga och Berit Andersson, uppvuxen i Skattegården Asklanda. Kristina hade lång skolväg och Berit bodde ganska nära sin skola.

Skolskjuts på pakethållaren

När Kristina började skolan kunde hon inte cykla, men det fanns en cykel som hon tog med sig till granngården, där fanns det några skolpojkar som turades om att ha Kristina på pakethållaren. Kanske var det så att pappa eller grannen skjutsade barnen till skolan på häst och släde när det var mycket snö. Kristina gick i Ornunga småskola de två första åren och hon gick bara i skolan varannan dag. Klass tre, fyra och höstterminen i femman var skolan förlagd till ett bostadshus, fortfarande med varannandagsläsning. Från vårterminen i femman gick klassen i Asklanda skola, som låg nere vid Asklanda kyrka. Då slapp barnen cykla hela vägen. De fick åka skolbil från Skog.

Berit hade den första tiden gångavstånd till småskolan i Asklanda och hon hade sin mamma som lärarinna. Det var gemensam skola för Asklanda och Kvinnestad

och efter något år fick Berit åka skolskjuts till Kvinnestad skola, nuvarande församlingshemmet. I Asklanda och Kvinnestad gick man i skolan varje dag och man gick också sju år i skolan.

Små minnesbilder

Kristina överraskade kanske sina åhörare med att berätta att tjejerna var med killarna och spelade fotboll på rasterna på 30-talet. Fröken Lundgren var den första dam som Kristina sett bära långbyxor. Det hade hon på gymnastiklektionerna. Fröken kunde vara sträng, men det hade bara drabbat Kristina en gång.

Berit berättade om sånger man sjöng i skolan på 30-talet och Marita tog med publiken i ett par visor från förr. Berits mamma, som var lärarinna, ville inte att Berit skulle lära sig läsa innan hon började skolan. Som lärare tyckte hon att det var bäst att alla barn var på samma nivå.

Gamla skolkort

På några skärmar kunde man kolla på gamla skolkort där man kunde se hur skolbarnens kläder förändrat sig genom åren. Nu för tiden ser vi aldrig att flickorna har förkläde på sig i skolan, det hade de förr i tiden.

Leif Brunnegård

Hans Hellman

byggnadsvårdare med eftertanke

Vad kan vi bevara av vårt kulturarv, när det gäller byggnader? Vad kan vi lära av tidigare generationers byggande? Vad kan vi återvinna och använda för ett hållbarare samhälle?

Byggnadsvård är en särskild del av vårt förhållande till kulturarvet. I min hembygd Fristad finns ett par äldre byggnader vid vattenfallen i Viskan vid Mölarp, Fristads äldsta industriområde. Kyrkan ägde marken, men på

1990-talet blev en del naturreservat. Fristads Hembygdsförening renoverade och köpte Mölarps kvarn redan år 2000. Där finns också Lövåsens såg, som höll på att helt förfalla. Efter propåer beslöt föreningen i år att försöka rädda byggnaden med ramsåg och spånhyvel. När vi sökte pengar för renoveringen, krävdes att en antikvarisk expert övervakade arbetet. På det sättet kom vi i kontakt med byggnadsantikvarie Hans Hellman i Forsvik. Det blev mycket tal om byggnadsvård, och vi vill gärna förmedla tankarna inom detta område. Det är så viktigt för hembygdsfolk, som har många byggnader att förvalta.

Bakgrund

Hans Hellman är född i Eskilstuna men växte upp i Göteborg. På sommaren vistades familjen i Skåne, och ofta åkte man på utflykter i trakten. Hans Hellman berättar, att han blev nyfiken och upptäckte och fascinerades av olika typer av byggnader. Kyrkorna var dominerande i landskapet, men sedan upptäckte han stora fabriksbyggnader och sockerbruk. Varje ny byggnad fascinerade honom.

Efter olika typer av arbeten, även som musiker på turné, sökte Hans Hellman till det bebyggelseantikvariska programmet vid Göteborgs universitet år 1996. Detta program hade tillkommit på 1980-talet. Under utbildningen skrev Hans Hellman sin C-uppsats om mekaniska transmissioner i industribyggnader, företrädesvis remdrift.

Efter utbildningen fick Hans Hellman arbete på Stiftelsen Forsviks Industriminnen. Redan under studi-

Hans Hellman

erna hade han praktiserat i Forsvik och trivdes bra där. Forsviks bruk ligger nära Göta Kanals utlopp i Vättern och har gamla anor. Redan på 1400-talet anlades här kvarn och såg, troligen Sveriges äldsta såg. Vadstena kloster var ägare till Forsvik under denna tid. Jan Guilleau beskriver i sina böcker om riddaren Arn Magnusson Forsvik som ett centrum för innovationer, som Arn kommit i kontakt

med i Orienten. Även om detta är fiktion, är Forsvik ett av de äldsta industriminnena i landet. Forsvik var senare järnbruk, och på 1800-talet kom gjuterier och pappersmassetillverkning. En kalorifer för att torka pappersmassa finns fortfarande kvar och är unik. Det är alltså en varmluftsugn. Taket på den har nyligen lagts om med äldre tegel av god kvalitet. Stiftelsen Forsviks

Industriminnen ville bevara och utveckla Forsviks bruk. Där finns nu flera utställningar och platsen är ett centrum för industrihistoria. Där

finns bland annat Sveriges största förråd av gjuterimodeller.

Den första uppgiften för Hans Hellman var att i ett regionalt projekt inventera industrihistoriska byggnader i olika kommuner, främst i Skaraborg. Det gällde främst kvarnar och sågar, och ett urval av de mest intressanta kulturhistoriska projekten skulle göras. Bland annat inventerades Gullspångs kommun, där kraftverket byggdes för att tillgodose kraftbehovet för Gullspångs Elektrokemiska AB. Det har sedan kunnat sälja mycket energi. Stiftelsen Forsviks Industriminnen upphörde 2004 och övergick sedan i Natur- och Kulturarvsförvaltningen, i dag Västarvet, där Hans Hellman fortfarande är anställd på Kulturmiljöenheten. Under fyra år var han enhetschef för Forsviks bruk, som då hade 12 anställda. År 2013 gick han tillbaka till uppdragsverksamheten för länsstyrelser och kommuner.

Arbetet med kulturarvet

Jag frågar Hans Hellman, vad som egentligen är vikti-

Profilen

Hans Hellman med Forsviks bruk i bakgrunden

gast i hans arbete. På ett allmänt plan kan man säga, att det är att ge kunskap om kulturarvet och hur man ska behandla det. Men hur ska man kunna förmedla historien, speciellt om det inte finns några referensramar?

Nästa fråga är vad vi ska ha kulturarvet till. Vad ska man överföra och vad kan man bruka? Då handlar det om sammanhang och meningsfullhet. Vi bör ha perspektiv bakåt, leva i nuet och ha visioner för framtiden. Helst bör vi se åt sidorna också, ut i världen. Eftersom tillvaron för många människor är ganska splittrad, kan kulturarvet ge en sammanhållande känsla, och alla människor behöver meningsfullhet.

Hans Hellmans uppgift är ofta att följa renoveringsarbeten, där till exempel Länsstyrelsen gått in med

Expert. Hans Hellman övervakar och ger goda råd vid renoveringen av sågen i Fristad.

Foto Sven-Åke Johansson

medel till renoveringen. ”Ni har fått pengar för att göra så litet som möjligt”, var hans utgångspunkt, när vi skulle renovera sågen. Om man plockar bort något i en historisk byggnad, så är det borta. Det är hela tiden en balansgång mellan nutidens krav och historien. Det finns inga standardlösningar vid renovering av gamla byggnader, och arbetet kräver mycket eftertänksamhet. En annan aspekt är, att ju mindre man gör desto längre räcker pengarna.

På min fråga vad vi ska bevara och överföra från gamla tiders byggnader, blev svaret Kvalitet. Det som har kvaliteten står sig genom tiderna. Ändamålsenliga 1700-talsbyggnader kan stå sig mycket bra i hundratals år, med-

an skolor från 1970-talet med platta tak, redan har fått rivras. Rätt byggnadsmetod och rätt material är viktigt, och man ska inte tumma på kvaliteten. När det gäller återvinning, är det i dag ofta ekonomin som styr. Även här är kvaliteten viktig. Vad är värt att ta vara på? Allt gammalt material är inte bra och en del misstag har gjorts. Vi behöver bara tänka på asbest och eternit.

Hans Hellman beskriver sitt arbete som spännande, varierande och intressant. Det handlar om att hitta nya lösningar i olika situationer, och i äldre byggnader finns inga standardlösningar. Det blir en del resor i arbetet, men han har med familjen sin fasta punkt i Forsvik, där han renoverat en gammal lanthandel. Hembygdsföreningarna i Sverige tar hand om många äldre byggnader och försöker rädda dem, och då har Hans Hellman en stor uppgift som stöd och rådgivare.

Text Ann-Britt Boman

Foto Mikael Hedin

Västgötabygden som julklapp

Att ge bort en prenumeration på Västgötabygden i julklapp är en julklapp som varar hela året.

Du kan också ge bort årets sex nummer inhäftade. I båda fallen är priset 150 kronor. Den inhäftade årgången beställer du av Eva på kansliet. Henne når du säkrast på torsdagar mellan 9 - 15 på telefon 0512 - 105 50.

Arkivfynd i Södra Kedums hembygdsarkiv

I Södra Kedumsboken från 1974 omnämns en byordning från 1742 samt korta utdrag från några bystämmoprotokoll. Vid ett besök av personal från Vara kommunarkiv i Södra Kedums hembygdsarkiv hittades vid en inventering av det arkivet den omnämnda byordningen och flera bystämmoprotokoll från perioden 1821-1964.

Den lilla vältummade inbundna boken.

Bystämman

I en bystämma deltog alla som ägde mark i en by. Stämman behandlade sådant som rörde gemensamma angelägenheter för hela byn som exempelvis hägnader, allmänningar, kvarnar med mera.

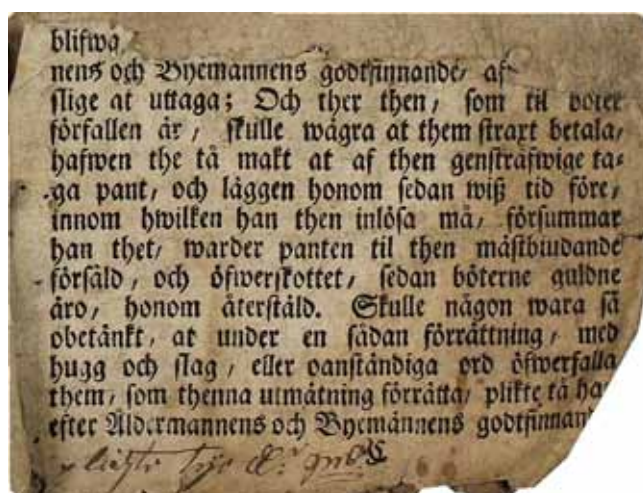
Folk som inte ägde mark i en by utan levde på så kallade ofri grund - torpare, backstugusittare - saknade rösträtt i bystämmen (bystämman).

Bystämmans ledamöter kallades bylaget eller byrådet och leddes av en byällderman, även benämnd byfogde.

Bystämmor fanns framförallt innan byarna skiftade. Det finns fortfarande kvar i Sverige bystämmor på sina håll, främst i norra Sverige som exempelvis i Dalarna och Västerbotten.

Byordning

Bystämman styrde efter en byordning som byggde på sedvanerätt.

En sida ur byordningen från 1742.

År 1742 utfärdade Kungl. Maj:t en tryckt mönsterbyordning där det fanns luckor i texten som bymännen själva skulle fylla i. Det är en sådan byordning som finns bevarad i Södra Kedums arkiv.

Bystämmoprotokoll

Förutom en byordning fanns det också bystämmoprotokoll. I dessa nedskrevs allt som beslutades i bystämmen rörande gemensamma angelägenheter för byn, även uppgifter om försäljningar inklusive auktionsförrättningar togs upp i protokollen.

Byarkivmaterialet i Södra Kedums hembygdsarkiv är ett ovanligt fynd.

Några ord om hur relativt ovanligt fyndet är i Södra Kedums arkiv.

Det bästa sättet att få reda på bevarade arkiv i Sverige, det är att söka i Nationell Arkivdatabas (NAD). Där finns arkivförteckningar från ca 150 större arkivinstitutioner från hela Sverige. Förutom Riksarkivet, landsarkiven och muséer finns flera större städers arkiv som Borås, Halmstad, Karlstad med flera. En sökning på byordning ger 247 träffar. Men då ska man ha i åtanke att det i Sverige har funnits över 3000 socknar och att varje socken kunde ha flera byar. Bara inom Vara kommun finns det 24 socknar.

En annan sak gällande byordningar är att de flesta är

från tiden efter 1750. Vid en noggrannare efterforskning i NAD så är det endast cirka 10 procent som är före tiden 1750 och dit hör som sagt Södra Kedums bystämmoprotokoll. Gör man en sökning på byordning specifikt för 1742 så verkar det finnas bevarat fyra stycken sådana tryckta byordningar.

Om byordningar nu inte verkar vara så vanligt förekommande så är bevarade bystämmoprotokoll ännu ovanligare. Ty vid en sökning i NAD så får man endast 33 träffar varav inga i Västsverige. Finns det bystämmoprotokoll i andra arkiv än de listade och inkluderade i NAD's förteckningar så är det i sådana fall i andra kommun- eller stadsarkiv. Norrtälje stadsarkiv exempelvis har under flera års tid inventerat by- och gårdsarkiv i sin kommun och har på så vis fått ihop en samling på omkring 500 arkiv. Gör man en sökning på bystämmoprotokoll i Norrtälje stadsarkivs förteckningar så får man fram att de har protokoll från sex byar.

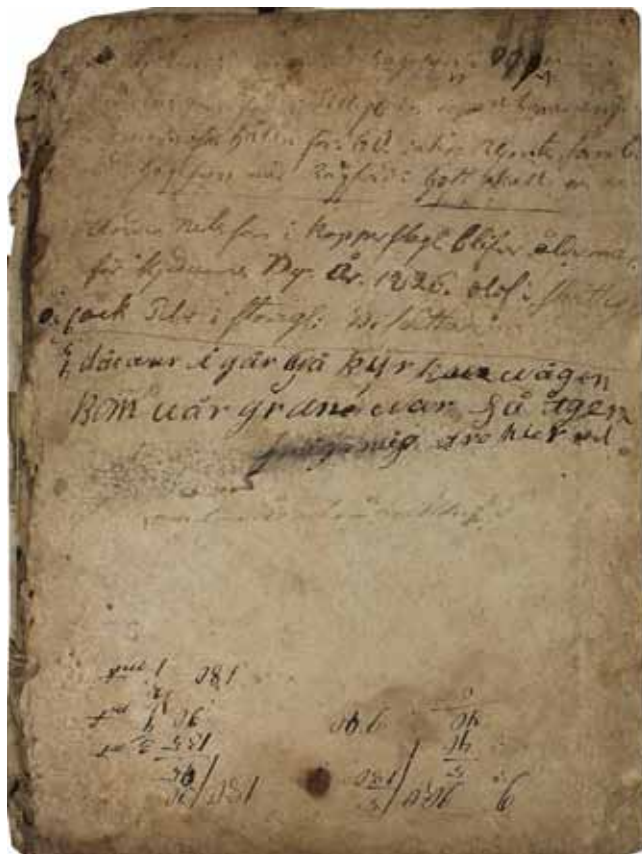
Gällande Vara kommun och Skaraborg så känner man i Vara kommunarkiv endast till att Tråvad har en byordning från 1841 men dock inga bystämmoprotokoll. Det borde finnas någon eller några fler sådana här byhandlingar från Skaraborg och Västergötland men då är de säkert "gömda" i några lokala arkiv.

Byordningen och bystämmoprotokollen från Södra Kedums hembygdsarkiv

I byordningen från Södra Kedum, alltså den tryckt 1742, har man för hand fyllt i de tomma luckorna i den tryckta texten. Oftast är det då frågan om olika belopp som den som har brutit eller försummat sina åtaganden gentemot byns gemmensamma bestämmelser ska böta. Men det förekommer även på några få ställen längre anteckningar i marginalen på de tryckta sidorna. Själva byordningen från 1742 förvaras tillsammans med de äldsta bystämmoprotokollen från 1821 till 1868 i en liten vältummad inbunden bok. Byordningen verkar väl använd, den är något sliten i kanterna och rejält brunfärgad efter inverkan från tidens tand men håller fortfarande ihop.

I fråga om bystämmoprotokollen så är de äldsta handskrivna på små pappersremсор med en väldigt liten piktur (handstil), ungefär i samma storlek som dagens kvittolappar man får i affärerna. Man slösade således inte direkt med papper och bläck. Perioden 1821-1868 kallades bystämmoprotokollen endast för byprotokoll och från 1869 till 1964 protokoll för bystämma. De sistnämnda finns i en inbunden anteckningsbok i A4 storlek och alla dessa protokoll är också handskrivna.

Att bystämmoprotokollen har bevarats till vår tid har troligen två orsaker. Dels levde bystämman kvar ända fram till 1964. Tydligt ägde de enskilda gårdarnas ägare fortfarande en bit mark gemensamt som de förvaltade ihop. Protokollen inklusive byordningen har

Gammalt protokoll. En sida från 1826 års byprotokoll.

sedan hela tiden bevarats av den person som innehade byåldermannaposten.

1966 donerade, enligt ett gåvobrev, den siste åldermannen, Gunnar Persson, handlingarna till Ryda stor-kommun

Det ovannämnda arkivmaterialet förvaras idag i Vara kommunarkiv och har digitaliserats. Kommunarkivet driver sedan flera år tillbaka ett projekt med att transkribera (renskrivna) de äldre handskrivna texterna så att de blir lättare att läsa och förstå för nutida läsare. Tanken är att de sedan successivt ska göras tillgängliga på internet.

Hösten 2016 eller annars i början av 2017 kommer Södra Kedums arkivmaterialet att bli tillgängligt på Vara kommunarkivs kommande webbarkiv där alla sedan kommer att komma åt och läsa byordningen och bystämmoprotokollen.

Jörg Siewert

Kommunarkivarie i Vara kommun

Kan man göra

intressanta arkivfynd i din förenings arkiv? Kanske är det ganska länge sedan du eller någon annan kollade?

Fortsättning på trädgårdsresan

Marianne Järpedal

Thomas Eriksson

Under 2015 startades ett treårigt projektsamarbete med studieförbundet Vuxenskolan i Västra Götaland, Svenska Trädgårdar i Väst och Hembygdsförbunden i Västergötland och Bohuslän. Sen höst kom även Hembygdsförbundet i Dalsland med. Syftet med projektet, som kallas Trädgårdsresan, är att arrangera natur- och kulturarvspaket i Västsverige.

Förutom att besöka trädgårdar i vårt vackra landskap, finns också en ambition att tillsammans få lära mera om kulturarvsväxter och att alltid ha ett övergripande ekologiskt synsätt.

Äpplen

Vi fortsatte med studiebesök och kursdagar för att få mera kännedom och kunskap om kulturarvsväxter och ekologisk odlarglädje. Vi hade förlagt en heldag på Fristorps Gård Västra Tunhem. En gård som ligger vid foten av Hunneberg. Den ägs och brukas av Marianne Järpedal och hennes make. Här bedrivs musteri, gårdsbutik och sommartid även ett café. Här odlar och förädlar familjen frukt, bär och grönsaker i närproducerad filosofi sedan flera år tillbaka. Sortbestämd äppelmust som Discovery och Gravenstein är produkter man tar fram. Syrensaft och valnötter är andra specialiteter. Musteriet fick vi se genom ett glasfönster, då det av hygienskal ej får släppas in andra än de som jobbar där. Vi fick höra hur hela proceduren gick till. Sådana mängder av äpplen vi såg. De hade också planterat en mängd havtornsbuskar. O vad mycket orange bär det

satt på grenarna. Vi blev guidade runt ute i trädgården, ett enormt valnötsträd med många frukter, fruktträd, grönsaker samt många vackra blomster. Inte att förglömma en livs levande älg bland äppelträden, de trivs på Hunneberg.

En kul knöl

Vi hade sedan en mycket intressant föreläsning: Potatis en kul knöl!

Det var Thomas Eriksson Essunga, en potatisodlare i stora mått, som höll i den. Han berättade att potatisen kommer egentligen från Peru, där de boende uppe på bergssluttningarna i Anderna hade upptäckt denna knöl för ett antal hundra år sedan. Den är inte bara mjölig eller fast, som vi får lära oss i affärerna. Potatisen är som vin sade Thomas, olika sorter passar till olika maträtter. Han odlar många olika sorter av knölna: Rudolff, Ballerina och Blå Kongo för att nämna några. Han kåserade på ett gemytligt och kunnigt sätt om våra kära potäta. Han berättade att han står ofta på marknader och lär ut till folk hur de ska koka potatis för att nå bästa resultat.

En mycket intressant och givande dag om äpplen och potäta! Vi återkommer med en fortsättning i projektet Trädgårdsresan i kommande nummer av Västgotabygden!

*Ingrid Zackrisson
Tostared*

Modeller av verkligheten

Modellen som en skala av verkligheten fascinerar oss. Med ett nedskalad föremål kan man visa upp verkligheten i ett behändigt format. Långt tillbaka tillverkades lantbrukets redskap på gården eller av bysmeden. För att kommunicera nya konstruktioner och höja moderniseringstakten i det svenska jordbruket lät Lantbruksakademien tillverka modeller, ofta i skala 1:10, som kunde skickas ut i landet så att smeder och snickare kunde se och förstå hur de nymodiga redskapen såg ut och fungerade. Först på 1800-talet konkurrerade ritningar ut de skalenslignande modellerna i jordbruket. Men vårt skal-tänk lever kvar i till exempel dockskåp och modelljärnvägar.

Många av akademins modeller har levererats av Götrik von Schéele (1834-1913), föreståndare på den välrenommerade lantbruksskolan vid Kilanda säteri mellan Alingsås och Göta älv.

Snickarboden och smedjan på Kilanda Här tillverkades troligen en del av von Schéeles alla modeller. Foto Helfrid von Schéele omkring år 1900.

En av von Schéeles modellsamlingar finns idag på Nordiska museets gård Julita i Sörmland. Den består av 129 redskap, de flesta i skala 1:10, från olika tider och landskap i Sverige men även från Finland och Amerika. En del av von Schéeles modeller ingår i en utställning som visas på Julita.

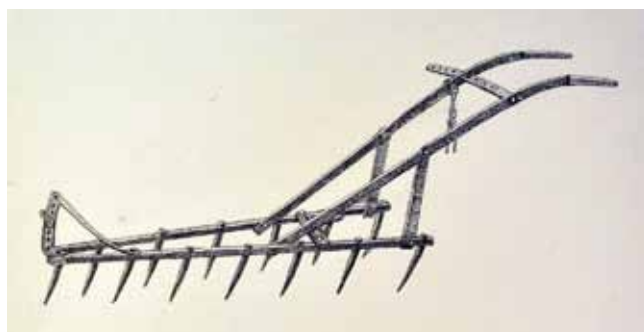
von Schéeles samling från 1800-talet är tidstypisk. Avsikten var inte att utveckla redskapen utan det har handlat om ett pedagogiskt syfte och mer likt en samlares intresse så som idag. Modellerna kan ha varit hjälpmedel i utbildningen av blivande rättare på Kilanda lantbruksskola. Lärlingarna skulle ha kunskap om alla förekommande redskap.

På den stora nordiska lantbruks-, industri- och konstutställningen i Köpenhamn 1888 var en annan samling från Kilanda utställd. Cirka 150 modeller finns nu i ett lantbruksmuseum i Auning på Jylland.

Bo Björklund

Kammarherre Götrik von Schéele ledde Kilanda lantbruksskola från 1870 till 1908. Hvad kammarherre von Schéeles egen person beträffar torde han vara en af de mest dekorerade inom vårt land med både svenska och utländska ordnar. (Elfsborgs Läns Annonsblad den 23 juli 1912)

Utöver modeller i skala 1:10 på Julita finns även teckningar och katalogkort på Nordiska Museet.

Hänt på bögda...

Deckarförfattare gästade Trevattna

Signerade böcker. Deckarförfattaren Ann Rosman signerade böcker i Trevattnagården.

En varm och fin försommarekväll i slutet av maj samlades över 100 personer i Trevattna kyrka för att lyssna på deckarförfattaren Ann Rosman från Marstrand. Hon berättade om den fjärde boken i Marstrandssviten, MERCURIUM, som delvis utspelar sig i Trevattna.

Trevattna Hembygdsförening hade bjudit in författaren Ann Rosman och hennes goda vän Birgitta Abrahamsson, som hittat många uppgifter i historiska arkiv. Intresset var så stort så hembygdsföreningens lokal i Trevattnagården räckte inte till utan föredraget hölls i Trevattna kyrka med efterföljande servering i hembygdsgården där det var dukat i hela nedervåningen.

Ann Rosman, IT-konsulten, systemvetaren som bland annat arbetat på Pharmadule i Emtunga, sahlade om och blev författare. Hon blev intresserad av historia redan som barn när hon var med och seglade i Bohuslän och hörde fiskarnas berättelser från flydda tider.

*Mats Kjellén
Trevattna*

Studiecirkel blev utställning i Lilla Edet

Så här glad var Anni Bergström för att det trots kyligt väder kom så många till Tösslandagårdens utställning.

Under vintern-våren 2016 har vi i Lilla Edets Hembygdsförening haft en cirkel där vi i plockat fram alla gamla kort, tavlor och teckningar som vi fått av våra medlemmar.

Korten har vi förstorat, skrivit texter till och ramat in. Som tur är har vi även fått en hel del ramar och dessa kom väl till pass.

Motiven är varierande, båda gamla Edet-profiler och gatubilder som samhället såg ut förr finns med. Målningarna kommer från både aktiva konstnärer och konstnärer som gått ur tiden.

Vårt anrika konditori "Andrens" har skänkt bilder på en del av alla de tårtor som de tillverkat under årens lopp.

Även backtävlingarna på 1950-talet i Tysslanda-backen finns med på många bilder.

Anni Bergström från Västarvet var med oss hela dagen och hade en poängpromenad runt i muséet och de övriga husen med alla sina föremål.

*Ann Britt Johansson
Lilla Edet*

Firade Hembygdens år med Wienerkapell

Skövde Hembygdsförening bjöd på en konsert med Töreboda Wienerkapell i Helensparken en tisdag före midsommar för att uppmärksamma att Sveriges Hem-

Hundraårsfest. Töreboda Wienerkapell förgyllde hembygdsfesten i Helensparken.

Populärt utflyktsmål. Basta kvarn i Blidsberg är ett populärt utflyktsmål sommartid.

bygdsförbund fyller 100 år. Wienerkapellet framträdde med sång och musik som operettmelodier, wienervalser, Sven-Ingvars, Fattig Bonddräng, Taube, Vill du bli min tangokavaljer, Nu tändas åter ljusen i min lilla stad och trumpetsolon som Gotländsk sommarnatt med mera. En riktig nostalgitripp för oss som är lite äldre och som uppskattar musik från tidigare decennier.

Lars Hay är ledare för Töreboda Wienerkapell. Han startade gruppen, som består av 12–13 musiker, för omkring 18 år sedan, då han pensionerade sig. Den äldste medlemmen är över 90 år. Medelåldern för musikanterna är 80 år. Gerd Karlsson är sångsolist.

Monika Moberg

Resa till Basta kvarn

Söndagen den femte juni reste ett glatt gäng från Vänersnäs och Vargön med buss till Basta kvarn i Blidsberg. Resan var arrangerad av Vänersnäs Hembygds- och Fornminnesförening. Ett drygt 40-tal resenärer kunde ordföranden Maggan Zetterström räkna in innan bussen startade från parkeringen vid Vänersnäs kyrka. Första stoppet på resan var vid en liten sjö ett kort stycke från vägen i Edsvära socken. Sjön, som väl en gång i tiden varit ett grustag, men som nu med sin lilla sandstrand tjänar som badplats för traktens befolkning, ligger naturskönt bara något hundratal meter från riksväg 47, men ändå kanske okänd för många. Vid sjön bjöd föreningen resenärerna på förmiddagskaffe. Resan gick sedan vidare genom det försommarsfagra landskapet mot Falköping där lunch skulle intas på restaurant Breda Blick uppe på Mösseberg. Från restauranten kunde resenärerna under lunchen njuta av den milsvida utsikten över Falbygden.

Slutmålet var som nämnts Basta Kvarn i Blidsberg. Den gamla kvarnen är ett populärt besöksmål sommar-

tid, vackert belägen vid Ätran. Mellan de små öarna i ån går bågbroar och i dammarna mellan öarna lever regnbågslax, en del rejält stora. På öarna och utmed stränderna på båda sidor om ån finns utemöbler uppställda där man med fördel kan inta sin fika, samtidigt som man njuter av den fina och rofyllda miljön. Resenärerna hade god tid på sig att se sig om utmed ån.

Ett kort stycke nedströms ligger bland annat den så kallade Bettys Stuga och flera andra gamla byggnader. Lika mycket uppströms ån ligger den välbevarade och väl underhållna Gaddakvarn, en del av deltagarna valde att besöka också denna.

Efter eftermiddagskaffet vid kvarnen äntrade man åter bussen för hemfärd.

Under resan guidade och berättade undertecknad skribent om de områden man passerade igenom. Det blev lite om Varaslätten, Falbygden och Åtrandalen, med mera. Ett par skrönor och västgötahistorier hann det också bli.

Väl hemma vid sextiden på kvällen föreföll alla nöjda när de steg av bussen på sina respektive hemorter Vargön och Vänersnäs.

*Göran Sahlgren
Vänersnäs*

Midsommar i Ljungsarp

På Midsommardagen var det ekumenisk friluftsgudstjänst i Hembygdsgården Björstorp Ljungsarp.

Ordföranden hälsade välkommen och berättade att taken i rummet och farstun blivit ommålade och att skafferiet är ombyggt till kök, där man kan laga mat och diska.

Medverkande vid gudstjänsten var kantor Bengt Särndal och Tomas Jarvid präst. Han predikade om skapelsen som är midsommardagens evangelietext. Gud har stor variation på färger och former. Han har

Midsommargudstjänst på Björstorp.

stor fantasi, det kan man se på människor, hästar, grisar och kor. Det är sant som det är sagt. Gud har stor variation. Vi förundras över all grönska och var den plötsligt kommer från. Vi skulle titta mer på vår natur och lära oss av den. För att vi ska förstå vem Gud är, räcker det inte med att vi kan ana skapelsen. Det är genom Jesus som vi får lära känna Gud närmare.

Efter gudstjänsten serverades kaffe, bulle, kaka och tårta. Skönt att sitta ute den varma fina midsommardagen och njuta av naturen.

*Laila Andersson
Ljungsarp*

Midsommarfirande i Skepplanda med Maja

Maja. I Skepplanda tar man upp en gammal tradition med midsommarstången.

Årets midsommarfirande på Hembygdsgården Grönköp fick i år ett nytt spännande inslag.

Skepplanda Hembygdsförening har försökt ta upp en sed som förekom vid forna tiders midsommarfirande i Ale Härad. Det är en typ av majstång som var ovanlig i övriga Västergötland, men som förutom i våra trakter även fanns i delar av Bohuslän. Den liknade en docka

och kallades för Maja. En sådan finns också på Vitlycke museum i Tanum. Martina Andersson, född 1853 på Glömsten i Skepplanda socken, har berättat om hur det kunde se ut vid deras midsommarfirande under senare delen av 1800-talet.

Majstången klädde vi med granris, fururis och alla sorters löv och blommor, till exempel pingstliljor och smörbulta (smörbollor). Ansiktet var av tyg och vi gjorde ögon, mun och näsa med kol. På huvudet hade hon en krans av blommor. Av äggskal gjordes en pärlekedja. Bröstat var av blommor. Ett rött skärp hade hon om livet och breda silkeband hängde nedefter. Majstången tog vi ner när vi fått dansat de två midsommardagarna.”

I år nöjde vi oss dock med att dansa en dag, på midsommarafton. Vackert väder och många besökare gjorde midsommarfirandet väldigt lyckat. Våra duktiga spelmän i folkdräkt skapar varje år en fantastisk stämning.

*Siv Grahn och Lena Rydén
Skepplanda*

Grillkväll i Öttum

Att bli inbjuden till en ort som man aldrig varit i tidigare är alltid lite spännande. Min fru och jag var bjudna till Öttum. Innan besöket var det bara två saker jag visste om Öttum. Här finns en industri som tillverkar maskiner till landbruket. Det har man gjort länge. På 40-talet minns jag en kvarn som fanns på grannens loge. På den

Smaklig måltid. Snart är grillningen klar.

stod det Rekordverken Öttum. Numera har de kunder i många länder.

I Öttum bor också Eva Mann och hennes familj. Eva är sedan snart 25 år vårt allt i allo på Västergötlands Hembygdsförbunds kansli i Vara. Det inte Eva vet om hembygdsrörelsen i Västergötland är inte värt att veta.

Skolan är hembygdsgård

Vi kom till hembygdsgården i rätt god tid, men det hade redan kommit en del folk. Vi blev välkomnade vid dörren och hälsade på några andra inne i avklädningsrummet. Vi gick in i storskolan, den skolsal där klasserna 5-7 en gång i tiden gått. Det fanns en hel del att titta på i den gamla skolsalen. I ena hörnet fanns en miniskolsal med bänkar, kateder, svarta tavlan och skolorgeln. Här fanns ett antal fotografier på väggen på fotbollslagen som försvarat Öttums färger.

Jan Knutsson, ordförande i hembygdsföreningen pekar på tavlan bredvid och så berättar han om Frans Lindqvist. För mig var han helt okänd, men nu vet jag att det var en Öttumsbo som uppfann Primusköket 1891. Ett fotogenkök som var ett måste när man förr i tiden åkte på semester och bodde i tält på någon campingplats.

Det kom mer och mer folk och nästan alla gick runt och hälsade i hand.

Inte som man tänkt

Arrangörerna hade tänkt att vi skulle vara ute i trädgården och grilla och ha det trevligt för att så småningom gå in i en annan skolsal och dricka kaffe, köpa lotter och kanske få lite underhållning. Men vädret satte käppar i hjulet. Regnskurar och kraftig blåst inbjöd inte precis till party på gräsmattan. Några modiga grillexperter grillade korv och köttbitar i lä och under tak. Vi andra satt inne i skolsalen och hade det småtrevligt. Allteftersom levererades det nygrillade in och åts med god aptit.

När man började bli mätt och belåten var det dags för undertecknad att ta till orda som kvällens kåsör med rubriken Tankar frå bögda.

Så var det dags att köpa åror (lotter) dricka kaffe och en hembakad bakelse. Och så småningom var det dags att åka hem. Att få hälsa på i Öttum var riktigt trevligt.

Leif Brunnegård

Öppet hus lockade många till soldattorpet

Söndagen den 17 juli öppnades dörrarna till det enda bevarade soldattorpet i Västerplana som är kvar i sitt ursprungliga skick.

Njuter. Birgitta Martinsson och Stig Karlsson från Skara äker ofta till Kinnekulle och njuter av naturen.

Ett 80-tal personer sökte sig till soldattorpet under söndagens eftermiddag. Birgitta Martinsson och Stig Karlsson från Skara hade läst i tidningen att torpet var öppet under eftermiddagen och tog en tur till Kinnekulle. Birgitta och Stig berättade att de ofta tar en tur till Kinnekulle och njuter av naturen.

Under eftermiddagen hittade även några långväga besökande varandra, från Söderköping och från Tanumshede kom de. Vid mötet konstaterades det att de båda hade ett släktskap och banden knöts.

Torpet som har sin historia om att Greta Garbos farmor och farfar bott i torpet gör att torpet blir lite extra spännanden.

I trädgården serverades kaffe och saft med hembakat och åtgången var stor. Traditionen att öppna upp det lilla torpet en gång om året visade sig åter vara ett trevligt sommarnöje.

*Text Lena Brodin
Foto Freddie Wendin*

Klätten sällsynt växt i Vallby

I kulturresevatet Vallby Sörgården i Götlunda har man tagit fram den sällsynta arten klätt eller åkerklätt, som tillhör familjen nejlikväxter. Förr var arten vanligt förekommande på åkrar. När man på 1930-talet började få fram effektiva metoder att rensa utsädet från ogräsfrön försvann klätten mer eller mindre.

Karin Breman från Varola och jag besökte Vallby Sörgården en vacker augustisöndag, där vi fick en fantastiskt fin visning i den gamla 1800-talsgården och uthusen av guiden Sigun Gröning. Gården, som gått i arv i samma släkt sedan 1700-talet, är ett levande kulturarv. Allt finns kvar som det såg ut sedan början av 1900-talet. Den sista ägaren i familjen Johansson var hemmadottern Tyra, född 1913. Hon dog 1996. I fa-

En fin bukett.

miljen fanns fadern Erik Johan Johansson, född 1875, och hans fru Hanna, född samma år samt barnen Folke, född 1909, och Tyra. Eftersom Tyra inte hade några arvingar skulle gården gå till Allmänna arvsfonden, men några entusiaster såg till att det blev ett kulturresevat istället. Gården ägs av hembygdsföreningarna i Varing-Locketorp och Tidan.

På gården fanns även drängen Karl, som var oäkta son till Tyras faster Johanna Johansson. Sigun berättade att Karl var mycket duktig i skolan och vi fick se hans skrivböcker med fint nedplitade bokstäver. På sin ålders höst skrev han en kontaktannons och träffade en kvinna som han gifte sig med, och han flyttade därmed från trakten.

Monika Moberg

Teknikutställning i Sventorp

En petmoj med ursprung från 1920

Den tekniska utvecklingen under 1900-talet och fram till nutid har varit enorm. Radions, telefonens och ka-

Populär. Instamatickameran blev en folkkamera.

merateknikens etablerande har skett parallellt. Det började redan på 1840-talet då kameran och den första telefonen konstruerades. Radion utvecklades i slutet av 1800-talet efter en serie genombrott – upptäckten av elektromagnetiska vågor, metoder att koda in meddelanden i vågorna, och konsten att koda mänskligt tal. Radion kunde utvecklas som en följd av telegrafens och telefonen. Men det dröjde innan gemene man kunde ta del av uppfinningarna.

Sventorp-Forsby Hembygdsförenings textilkommitté med ViviAnn Andersson, Birgitta Petersson och Elvy Gustafsson anordnar sedan många år sommarutställningar i Montörsgården med teman som attraherar såväl kvinnor som män. Sommaren 1916 bestod utställningen av en mängd grytlappar samt tekniska underverk som radioapparater, kameror och telefoner, vilka samlats in från medlemmarna.

Monika Moberg

Marknadsdag i Rävlanda

Traktorparad i Rävlanda.

I strålände solsken gick Björketorps sockens hembygdsförenings och LRF Härrydas marknad och veterandag av stapeln i Rävlanda sista lördagen i augusti.

Evenemanget var mycket välbesökt och alla såg ut att trivas. Årets tema var skog. Många hade hörsammat detta och kom med gamla skogsmaskiner och motorsågar. Förutom veteranfordon av alla de slag fanns det bland annat knallar med olika utbud, hantverk, servering, djur, traktorparad, ansiktsmålning och lotterier. Dessutom uppträdde bandet New Western Three & Ida Linnéa inför en entusiastisk publik.

Marknad och veterandag är ett årligt återkommande arrangemang och det blir allt populärare. När man frågar folk vad de tycker om evenemanget svarar de att det är så trivsamt och välorganiserat. Det är ett gott betyg till oss i föreningen som tillsammans med LRF Härryda lägger ner oerhört mycket tid och arbete för att det ska bli lyckat. Årets tillställning kan sammanfattas med ett ord – succé!

*Malin Svanberg Eliasson
Björketorp*

Vedkonst i Gökhem

Gökhem i Falköpings kommun är mest känd för Sveriges äldsta stenkyrka från 1100-talet. Men sommartisterna kommer nog numera oftast av en annan anledning. När jag hade min syster och svåger på besök från Orust var det inte bara för att plocka hallon de kom. Nej, de ville titta på Gökhems berömda vedkonst, som de hört talas om.

Sagt och gjort. Vi följde den nyuppsatta skylten med texten "Vedkonst" och efter några hundra meter såg vi den. "Sven-Egons korvkiosk" var öppen och snart kom Sven Lindberg i Bjärkliden, en av "konstnärerna" fram och berättade. Det hela började för tre år sedan då han höll på att stapla ved med svågern Egon Svärd. Då kom det några nyfikna och undrade om det skulle bli en stavkyrka. Javisst, sade Sven och höll god min. För säkerhets skull ställdes ett par skidstavar framför vedstapeln och svågern staplade vidare.

Nästa år gjorde man ett vackert litet soldattorp. Lågligt nog hittade en dotterson en karolineruniform i ett hus han köpt. Den hade sytts till rekonstruktionen av slaget vid (Kungs)lena 1208 och kom väl till pass för fotografering av vedtorpet. Lokalpressen uppmärksammade vedkonsten och man fick pris i tidningen Lands vedskulpturtävling. Förra året byggde Egon och Sven en väderkvarn med tillhörande bostadshus och dass. TV, lokalradion och tidningar uppmärksammade vedbyggarna, som fick allt fler besök.

Så står vi där och beundrar årets stora kiosk, där en docka i naturlig storlek hälsar välkommen och korvapparna är framställda. Det är viktigt att skriva i gästboken påpekar Sven, som gärna förevisar alla finesser.

Vedkonst i Gökhem.

Bilder av självaste kungaparet sitter i en liten lastbil intill kiosken. Roligast är ändå hemlighuset bakom kiosken. Bakom den halvöppna dörren skymtar en naturtrogen "gäst" läsande ett reklamblad. Med glimten i ögat påpekar Sven att myndigheterna knappast skulle godkänna att "korvförrådet" är i samma byggnad. I fönstret har Egons dotter Lena målat en katt, som förhoppningsvis förhindrar en musinvasion.

I höst visar Gökhems Hembygdsförening en film med vedbyggena och det kan vara en tröst för dem som inte sett allt roligt som de omtalade svågerna byggd med sin ved. Här kan man tala om återanvändning. Det ligger mycket i talesättet att ved värmer många gånger. Att veden även kan glädja många gånger har verkligen Egon och Sven visat.

*Lennart Rundqvist
Gökhem*

Fågelås på kulturavsdagen i Hjo

Fågelås Hembygdsförening medverkade vid kulturavsdagen i Hjo den 11 september. Vi demonstrerade en unik gengasvedklyv som tillverkats i Fågelås och undet andra världskriget använts på en gård där det även bedrevs droskrörelse. Sex cm långa träkubbar med en diameter upp till 16 centimeter klyvs i kuber 6x6 cm. En elevator driven med en cykelkedja transporterar kubarna till lämplig plats. Klyven rönt stort intresse och fick många beundrande kommentarer, tänk vad uppfinningsrikedom kan åstadkomma. Klyven kan drivas med motor - tändkule eller el- men denna dag agerade styrelseledamoten Arnold Johansson motor. Det visades även en "krösaharpa". De besökande hade uppmanats att ta med kröser för att få dem rensade, ingen hade dock hörsammat detta. Ytterligare ett kulturavsföremål fanns till beskådande nämligen slagg från Almnäs masugn och intresserade besökare fick in-

Unik. En gengasvedklyv demonstrerades i Hjo.

Holstensstugan.

formation om masugnen som var i bruk mellan cirka 1730-1780. Järnframställningen krävde stora mängder kol och hela Hökensås skövlades på skog, det finns hundratals kolbottnar som vittnar om detta. Blåsbälgen drevs med vattenkraft, för att få en jämn vattenföring har ett antal dammar anlagts uppe på Hökensås. Merparten av malmen kom från Smålands Taberg med båt på Vättern och tackjärnet fraktades därefter med oxar till Årebergs hammare i Kyrkefalla(Tibro).

*Thore Thorsén
Fågelås*

Holstensstugan Bredareds ryggåsstuga

Omkring år 1865 flyttades stugan till nuvarande tomt, efter vägen mellan Bredared och Borås, som då ägdes av en bonde i Ingelstorp. Den hade tidigare varit en undantagsstuga på gården Källhult i Sandhult socken. Ifrån början beboddes stugan av Johan Svensson med sin familj. Hans hustru hette Anna Katarina. De hade barnen Emma Christina, Amanda Amalia, Johanna Charlotta och sonen Klas Peter. Dessutom bodde här pigan fattighjonet Britta Stina Johansdotter, född år 1809. Alltså bodde här troligen sju personer i denna lilla stuga. När sedan Johanna Charlotta år 1888, gifte sig med Frans Oskar Johansson från Gingri, och de fick dottern Anna Sofia, hade familjen utökats till nio personer. Men år 1891 tar Frans Oskar med sig hustrun Johanna Charlotta och dottern Anna Sofia och flyttar till Gingri. År 1895 hade troligen tre av barnen flyttat ut, och då bodde Johan Svensson och hans hustru Anna Katarina kvar i stugan, jämte dottern Amanda Amalia. Men år 1907 dör både Johan och Anna Katarina, men dottern Amanda Amalia bor kvar i stugan, men hon blev inte ensam, för år 1897 hade familjen tagit en fosterson från

Sandhult. Han hette Severin Johansson och var född år 1882. Severin var tydligen 15 år när han kom till Holsten och bodde här till 1912 då han gifte sig med Amanda Maria Efraimsdotter från Sandhult. Nu blev Amanda Amalia Johansdotter ensam i Holstensstugan, men bara till den 4 augusti 1913, för då tog Amanda en fosterson, John Robert Johansson från Gingri. Han var född i Gingri år 1899, och således 14 år då han kom till Holsten. Hans ogifta mamma hette Emma Sofia Johansdotter. Amanda i Holsten avlider den 16 mars 1936. Hon var född år 1854 och blev alltså 82 år. Nu blev John Robert ensam, i Holstensstugan, men bodde här lite sporadiskt, samt alla helger, för under veckorna var han dräng hos Johan Augustsson i Thå Sandhult. Bredareds kommun hade under tiden blivit ägare till Holstensstugan, och för att rädda stugan till kommande tider hade ett anslag på 2500 kronor beviljats för reparation av stugan. Men den 1 januari 1952, upphörde Bredared som egen kommun och då bildades Sandhults storkommun tillsammans med Bredared. När Bredared hade sitt sista kommunalfullmäktigesammanträde den 27 dec. 1951 beslöts att fortsätta verksamheten som hembygdsförening. Det tillsattes ett arbetsutskott på tre ledamöter, Hans Adrielsson, Thorsten Nilsson och Oskar Magnusson, som sedan skulle bilda hembygdsföreningen formellt. Den 11 juni 1952 kallades till det första sammanträdet och Bredareds Hembygdsförening bildades. Ordförande blev Hans Adrielsson med Thorsten Nilsson som sekreterare och kassör. Då fanns uppdraget att reparera Holstensstugan. Arbetet igångsattes och stugan invigdes i sitt nuvarande skick den 22 augusti 1954 av riksdagsmannen B. A. Nilsson. John Robert hade nu fått sin bostad reparerad till ett bättre skick, och var liksom vaktmästare åt Hembygdsföreningen till sin död den 2 mars 1976. Han blev 77 år. Men riktig ägare till stugan var Sandhults storkommun fortfarande. Sandhult hade ju fått ärva stugan av Bre-

dared vid kommunsammanslagningen. Men den 13 januari 1972 blev Bredareds Hembygdsförening formell ägare till stugan.

*Åke Magnusson
Bredared*

Bli glad städa en offentlig toalett!

Välstädat dass. I utkanten av Vänga vid sidan av Rv 42 ser Vänga hembygdsförening till att toaletterna är rena.

I fickan ligger nyckeln till förrådet. Den här veckan är det vår tur att städa. Kommer det att vara någon där? En övernattande långtradarchaufför? Morgonpigga resenär? Pendlare som sträcker på benen och lyssnar till fågelsång?

Nu på sommaren går det bra att ta cykeln ut till rastplatserna som ligger utmed riksväg 42.

Nästa överraskning är när dörren till toaletten öppnas. Förhoppningsvis inte att någon är där, utan mer hur ser det ut, hur mycket jobb behövs? Spola upp vatten, på med plasthandskarna och så igång.

Och varför gör jag nu detta?

Det finns lite tid, tid att fundera på det. Två städningar per dag, två veckor per år i mer än 20 år. Inget betalt. Jo, Trafikverket (eller dess upphandlade underleverantör) betalar förstås, men pengarna går till en av föreningarna i byn.

Jag tycker om ideellt arbete. Och denna toalettstädning är det mest oglamorösa jag kan komma på just nu. Det ger liksom ingenting tillbaka, är liksom mest skitigt. Ger ingenting tillbaka så där direkt till dig själv iallafall.

Den som kommer fram till en välskött rastplats blir glad, men du får inget personligt tack, ingen vet att det är du som uppoffrat dig. Nej, här är det en annan princip som bör hyllas: oegennyttan. Att en för mig helt okänd person får besöka en ren och välskött toalett. Att

göra något riktigt obekvämt för någon jag inte känner. Men dessutom får Vänga hembygdsförening ett bidrag för att kunna bedriva bra verksamhet i byn där jag bor. I byn där mina barn vuxit upp och har fått ett hemma, en plats där människor hejar när en kommer och frågar hur det är.

När jag lämnar över nyckeln till nästa städare på listan så är det detta som sker, att jag är med om att skapa ett sammanhang. Vi hör ihop. Det finns ett vi som är större än ett jag. Det gör mig glad.

Nu på sommaren är sjön varm, det passar bra att cykla vidare till Säven och ta sig ett dopp. Och kanske har kaffetermosen fått följa med. Även simpelt arbete kan få en förgylld inramning.

Och, jo, jag erkänner, när vi lämnar över nyckeln till nästa på tur är jag ännu lite gladare än när vår vecka började.

*Anna-Karin Albertsson
Vänga*

Full tank gav extraknäck

På 1960-talet var jag lanthandlare i Asklanda. I en lanthandel skulle det finnas nästan allt som man behövde. Ute på gårdsplanen fanns det ett par bensinpumpar, 93 och 98 oktan, om jag minns rätt. Men det skulle också finnas oljeblandad bensin. Det använde man till motorsågarna och till mopederna. En del SAAB-bilar var tvåtaktare och krävde också oljeblandad bensin. Det hade man inte i någon pump, det blandade man i en 13-liters dunk. Att blanda en halv liter olja och 10 eller 12,5 liter bensin var ofta lite söligt.

Mopedbensin.

En dag efter stängningsdags kom en tonårspojke på sin Viktoriamoped. Den mopeden hade bensintanken i ramen och den rymde nio deciliter. Var handlaren hemma gick man naturligtvis ut om det kom en bensinkund. När jag tog fram dunken var den tom, så det var bara att sätta igång och blanda en halv liter olja och tio liter bensin. Fram med litermättet som fylldes nästan fullt och så fylldes mopedtanken, men det fick inte rinna över. När tankningen var avklarad var det dags för betalningen, 75 öre. Den unge kunden kanske kände på sig att jag var lite irriterad så han tröstade mig med orden: Det är allt gott att jag kommer och tankar så du får lite extraknäck.

Leif Brunnegård

Läsvärt i korthet

Ett knektliv på 1800-talet. Berättelsen om Petter Högman. Författare: Evert Tivemo, Mariestad. Förlag: Eget. 60 sidor om soldaten Petter Högman vid Kåkindes kompani av Västgöta Regemente, boende i bygden mellan Skultorp och Varola.

Brevik – vår hembygd. Sammanställd av Bengt Nilsson. Utgivare: Breviks Hembygdsförening. Drygt 200 sidor om kommun, kyrkor, skola, näringsliv, organisationer och mycket annat från Brevik under seklerna. Boken bygger främst på äldre texter som här sammanställts. En förteckning över de personer som nämns underlättar för exempelvis släktforskare. Många gamla bilder.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi & historia i Västra Götaland. Nr 3 2016. Redaktör: Christina Ström. Drygt 50 sidor om bl a Ada Nilson, kvinnosakskämpen från Gällstad och simentusiasten (och keramikern) Carl-Harry Stålhane.

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2016: 2. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bl a ett medeltida ciborium från Eggby kyrka och domkyrkoorganisten i Skara under 50 år, Ivar Widéen i serien Västgötar i psalmboken.

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening nr 3 2016. Redaktör: Hjärdis Lundberg. 28 sidor om bl a minnesstenen över övningsfältet i Eggby, som egentligen skulle rests till minne av slaget vid Ålleberg. Där berättas också om Carl XII:s ridlärare i Öglunda och indelte soldaten Herman Björnberg, som var mest känd för sina målningar.

Främmestad - vår hembygd. Årsskrift 2016 för Främmestads hembygdsförening. Redaktionskommitté Tage Brolin, Viveka Wall, Eva Pettersson. 24 sidor. Stort utrymme ägnas hundraårsjubileet för järnvägslinjen Nossebro - Trollhättan.

Hembygd. Årsskrift utgiven av Sätilla Hembygdsförening. 36 sidor i A5-format. Skriften speglar en livaktig förening i ganska korta artiklar men i målande texter och många bilder.

Hans Menzing

Den högsta formen av intelliens
är sunt förnuft.

Rätt rad och vinnare

1= X	7= 1
2= 2	8= X
3= X	9= 2
4= 1	10= 2
5= 2	11= X
6= 1	12= 2

Vinnare på Skansen

På Skansen var det ingen som hade alla rätt men det var fyra som hade elva rätt.

Astrid Holmgren, Stockholm,
Helen Höijer och Lars Åke Andersson, Landsbro,
Eva Ulfvebrand, Stockholm,
Björn Hammarberg, Norrköping.

Vinnare på Tångamässan

På Tångamässan i Vårgårda var det en som hade alla tolv rätt, Marianne Ivehag Nossebro,

Åtta stycken hade 11 rätt,
Gerd Johansson, Tråvad.
Kerstin Johansson, Ljung,
Inga-Lill Svensson, Främmestad.
Gudrun Engkvist, Sollebrunn.
Stig Jonsson, Kvänum.
Anders Brissman, Tibro.
Reino Löfgren, Lekåsa.
Rolf Larsson, Saleby.
Alla pristagarna har fått sin vinst hem i brevlådan.

Hört i en monter på Tångamässan

Wilken tur att vi gick med i Hembygdsförbundet i vintras så vi fick vara med och ha en monter på Tångamässan. Det här var jätteroligt!

Visdomsord

Man kommer långt i livet genom att lyssna på kommunfullmäktige, och läsa Lyckoslanten.

I många föreningar

uppmuntrar man sina eldsjälar med en prenumeration på Västgötabygden.
Hur gör ni?

Hör av er!

Har ni som medlemmar eller föreningar problem med er hemsida och vill ha hjälp, hör av er till mig. Kanske behöver ni mer information eller utbildning, då ska ni också kontakta mig, så skall jag på bästa sätt hjälpa till. Det enklaste är att du tar den första kontakten via min e-post j-o.berglund@telia.com.

Jan-Olof Berglund

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer sex, kommer i vecka 48. Manusstopp har tyvärr redan passerat.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Aldrig förr

har vi haft så många artiklar under vinjetten Hänt på bögd, åtta sidor! I redaktionskommittén tycker vi att dessa artiklar är värdefulla. En bild och lite text berättar på ett bra sätt vad vi har för oss i våra olika föreningar. Bläddra tillbaka till sidan 22 och kolla en gång till. Egentligen inget märkvärdigt, men visst är det intressant.

Men det är faktiskt så att det är många föreningar som aldrig skickat in någon bild eller någon text till Västgötabygden. Anledningen är att ni gör inget roligt som någon annan förening kan vara intresserad av, tror ni.

Gör ett försök, om det är helt ointressant, då ska vi tala om det.

Redaktionskommittén

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgård, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Väring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammetad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32

Skövde. 070-642 56 70, e-post monika.moberg@blackhornet.se

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander, Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10, e-post svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbundskassör: Birgit Carlsson.

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550. bost. 0511-3703 30, Bankgiro 378-5383, förbundets swischnummer 123 214 84 19. Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

När Du vill skicka in text och bilder till Västgötabygden använd e-post vbn.red@tele2.se

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512 - 105 50, hon jobbar på torsdagar 9-15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Traktorhistoria 1905 - 2016

Munktell typ 22 tillverkad 1929. Den här traktorn är försedd med järnhjul. Traktorn går fortfarande att köra. Den finns på Särestads Lantbruksmuseum.

Morfars traktor. Agneta får provsitta Fergussontraktorn som troligen är från 1956.

John Deere 2016. Traktorn är en bekväm arbetsplats, uppkopplad på Internet och GPS.

Den första traktorn i Sverige importerades till Alnarp 1905. Samma år uppvisades den första traktorplöjningen i Sverige har jag läst på Internet (Wikipedia). År 1913 började Munktells Mekaniska Verkstad producera bensindrivna traktorer.

BM 22

Traktorn på bilden är en BM 22 från 1929. Den är försedd med järnhjul, men kunde också levereras med gummihjul. Traktorredskapen var som regel ombyggda hästredskap. På 1920-talet var inte landsbygden elektrifierad i våra bygder. I en del socknar hade man tröskverk som man ägde gemensamt och flyttade mellan gårdarna. De drevs ofta av en tändkulemotor som också måste flyttas. En del traktorer var försedda med en remskiva så man kunde använda den istället. Det underlättade betydligt.

Traktor med hydrag

Midsommarafton 1946 kom den första leveransen av Ferguson traktorer från England. Det nya med Grållen, som den kom att kallas i Sverige, var den hydrauliska trepunktslyften med sin automatiska tyngdöverföring som innebar att även en lätt traktor kunde dra förhållandevis stora redskap utan att slira. Traktorn tillverkades i över en halv miljon exemplar och såldes i Sverige i cirka 33 000 exemplar. Nu kunde man använda flerskäriga plogar, harvarna kunde vara bredare och man kunde ha en stockkran på hydralen när man jobbade i skogen. Tyvärr hände det en del olyckor där föraren kom i kläm. På 1960-talet började man förse en del traktorer med störtbågar och 1970 lagstodgades om väderskyddande förarhytt.

Med data och GPS

Utvecklingen gick vidare och traktorn blev starkare och bekvämare. Traktorsitsen blev mjuk och skön. På vintern hade man det varmt och skönt i hytten. Nu kunde man montera in en bilradio och så småningom en mobiltelefon. Nya och bättre redskap som kunde manövreras inifrån hytten,

Svantes John Deere är mer en arbetsplats än ett redskap. I år räknar Svante med att han sitter cirka 700 timmar i sin traktor. Han har många Instrument att ha koll på. När han är ute på fältet och slår gräset har han kopplat in sin GPS som ser till att gräset slås av med 2-3 cm marginal. Om det blir något problem med traktorn ringer Svante sin serviceman som via nätet kopplar upp sig till traktorn och avläser problemet. Vilken utveckling!

Leif Brunnegård